

BERZEVICZY ALBERT

**A trianoni szerződés
és a lefegyverzés**

A trianoni szerződés, úgy mint az összes úgynevezett békeszerződések, két irányban tartalmaz lefegyverzési intézkedéseket: egyfelől lefegyverzi teljesen azt a legyőzött államot, amelynek szól — ez esetben Magyarországot, — másfelől ígéretet foglal magában az általános lefegyverzés megindítására. Tudvalevőleg a Magyarországra vonatkozó rendelkezések — az arra illetékes tényezők elismerése szerint is, — teljesen végrehajtottak, ellenben az általános lefegyverzésre vonatkozó ígéret megvalósítására mindeztideig, vagyis több mint hét év alatt a szerződés megkötése (1920 június 4) óta semmi komolynak mondható lépés nem történt.

Az 1921. évi XXXIII. törvénycikk alakjában Magyarország törvényei közé beiktatott „trianoni békeszerződés“, a maga, csupán nyolc törvényszakasz keretébe foglalt 364 cikke közül főképp ötödik részében (102—143. cikk) foglalkozik Magyarországot lefegyverzésével.

E cikkek bevezetése tartalmazza azt a kijelentést — melyre még visszatérünk —, hogy Magyarország avégből kötelezi magát az itt elősorolt rendelkezések teljesítésére, „hogy az összes nemzetek fegyverkezésének általános korlátozása előkészíthető legyen“. Azután az „Általános rendelkezés“ (102—103. cikk) kötelezi Magyarországot az alábbiakban foglalt leszerelést a jelen szerződés életbelépését (1921 július 31) követő három hónapon belül végrehajtani és az általános hadkötelezettséget megszüntetni, úgyhogy a magyar hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehessen felállítani és kiegészíteni.

Köztudomású, hogy a győztes és azokhoz csatlakozott államok magukra nézve teljes mértékben fenntartották az általános hadkötelezettséghez való jogukat s hogy midőn a békeszerződések útján a legyőzött államokat e jogtól megfosztották, ezáltal nemcsak hadseregük rendszeres kiegészítését s tartalékokkal való ellátását tették lehetetlenné, hanem aránytalan költséget is hártottak rájuk, mert egy.

csupán önkéntes belépésre alapított, tehát zsoldos hadsereg nagyságához viszonyítva — mint látni fogjuk — sokkal költségesebb, mint egy olyan védelmi szervezet, amely a katonai szolgálatra való általános kötelezettségen alapul.

A következő (104.) cikk azután megszabja „a magyar hadsereg katonai erőinek összességét“, olyképpen, hogy az a tiszteket és a pótkereteket beszámítva 35.000 főt meg nem haladhat. Hogy ez mit jelent, arról fogalmat kapunk, ha e számot Magyarország területével és népszámával viszonyba állítjuk s ugyanazt tesszük a szomszéd államok katonai békelétszámával.

Csehszlovákia katonai békelétszáma 150.000 fő; ez azon állam területéhez és létszámához viszonyítva 1000 négyzetkilométerenkint 1071 katonát s a lakosságnak 1.12 százalékát jelenti. Jugoszláviában, ahol a békelétszám ugyancsak 150.000 fő, ez 1000 négyzetkilométerenkint 544 embernek s a lakosság 1.15 százalékának felel meg. Romániában 230.000 a békelétszám; ott tehát 1000 négyzetkilométerre jut 762 katoná, ami a népesség 1.4 százalékának felel meg.

Ezzel szemben Magyarországon, ahol az engedélyezett létszám békelétszám és egyúttal hadilétszám, e 35.000 főnyi létszámból csak 270 jut 1000 négyzetkilométerre s a lakosságnak csak 0'30 százaléka katoná.

Azonban az aránytalanságról teljes fogalmat csak az a körülmény nyújt, hogy Magyarországon a Trianonban megszabott katonai létszám háború esetében sem növelhető, mert általános hadkötelezettség nem lévén, behívható tartalékok sem léteznek, ellenben az úgynevezett Kis-Ententenak velünk szomszédos államaiban a már béke idejében is a miénket összevéve több, mint tizenötszörösen (530.000 a 35.000- hez) meghaladó katonai létszám háború esetében mozgósítás útján majdnem tízszeresére, vagyis 5,050.000-re szaporítható.

S ha tekintetbe vesszük, hogy Magyarország a valóságban még az engedélyezett katonai létszámot sem állította föl a maga teljességében, sőt tényleges katonai létszáma jóval azon alul marad, csak körülbelül 24.000-re tehető, úgy ennek magyarázatát egyfelől a zsoldos hadsereg rendkívül költséges voltában, másrészt abban a körülményben találjuk, hogy hadseregünket a békeszerződés — mint látni fogjuk, — úgyis megfosztja nem csak a támadó, de még a védelmi háború lehetőségének is minden föltételeitől, úgy hogy a valóságban az engedélyezettnél valamivel kisebb sereggel is beérhetjük.

Ami a katonai költségeket illeti — a rendelkezésemre álló 1926-iki összehasonlító adatok szerint, melyek azóta aligha változtak lényegesen, — a magyar hadsereg költsége az állami költségvetésnek éppúgy 7 százalékat teszi, mint a román hadseregé a Románia állami költségvetésének; a jugoszláv hadseregé meg éppenséggel a magyarén alul marad (5%) az állami költségvetéshez való viszonyában s csak a csehszlovák katonai költségek mutatnak nagyobb arányszámot, mert az egész költségvetésnek 8.3%-át veszik igénybe. És ezzel van összefüggésben az a tény is, hogy míg Romániában egy katona csak 89 dollárjába kerül az államnak, Jugoszláviában 321 dollárjába és Csehszlovákiában 335 dollárjába, Magyarországon egyetlen katona évi költsége 560 dollárra emelkedik.

A trianoni békeszerződés táblázatosán megállapítja a magyar hadsereg alakulatait s azok minimális és maximális létszámát s azt is megszabja, hogy a tisztek száma az összlétszám huszadrészét, az altiszteké pedig annak tizenötödrészét meg nem haladhatja; megállapítja a géppuskák, ágyúk és tarackok számát is és itt csak példaképpen akarom fölemlíteni, hogy a Magyarországnak megengedett 185 ágyúval a Kis-Entente államainak 3750 ágyúja áll szemben, hogy a magyar géppuskák és lövegszórók száma 525, míg a három szomszéd államé 6400 s a magyar tarackoké 70, míg amazok birtokában 570 van.

Nagyon nevezetes és jellemző a 104. cikk utolsó bekezdése, mely kimondja, hogy a magyar hadsereget „kizárólag a rendnek Magyarország területén való fenntartására és határrendőrszolgálatra szabad alkalmazni.“

Ez a békekötések történetében példátlan rendelkezés, mely nem is bizonyos időre, hanem állandóan megfosztani akarja hazánkat, nem csupán annak a lehetőségétől, hogy maga támadólag lépjen föl, hanem attól a természetes, az állami létből elválaszthatatlan jogától is, hogy külső megtámadás esetében védje magát, bizonyára képtelenség; annál inkább, mert mikor a szerződésbe iktattatott, Magyarország még nem is volt a Nemzetek Szövetségének tagja s így az ezek részére külső támadás esetére biztosított, kétértékű védelemben sem részesült. Azonban ez a képtelen rendelkezés — sajnos, — ma törvény és bennünket kötelez, s ami még sajnálatosabb, a békeszerződéseket diktáló hatalmak alaposan gondoskodtak róla, hogy a magyar hadsereg valóban képtelen legyen komoly, fegyveres támadással, különösen olyanl, mely egyszerre több oldalról jön, eredményesen szembeszállni,

Ezt a képtelenségét volt és esetleges jövődő ellenfeleinkkel szemben biztosítja már hadseregünknek szerződésileg megállapított rendkívül csekély létszáma is és az általános hadkötelezettség megszűntetése; ennek további biztosítására szolgálnak a békeszerződés 106-ik és utána következő cikkeinek rendelkezései.

Kimondatott, hogy mozgósítást elrendelő, vagy mozgósításra vonatkozó minden intézkedés tilos; hogy a hadsereg alakulataihoz, igazgatási szerveihez és törzseihez kiegészítő keretek nem tartozhatnak; állatok vagy egyéb katonai szállítóeszközök igénybevételének előkészítését célzó mindennemű intézkedés tilos. Nehogy a hadsereg más, a katonaihoz hasonló szervezetekből kaphasson kiegészítést, a csendőrség, pénzügyőrség, az erdőőrök, községi és városi rendőrök létszáma is a békeszerződésben megállapított új határokon belül szolgálatban talált mennyiségre szorítottatott meg. Gondoskodás történt még arról is, hogy a tisztek és altisztek szolgálata minél hosszabb időben állapítatván meg, a kilépők csak az összlétszám 20%-a erejéig legyenek újjakkal pótolhatók, nehogy a kiképzett és szolgálatból kilépő tisztek és altisztekben a hadsereg mintegy titkos tartalékot bírhasson.

A hadsereg által használható fegyver- és lőszerkészlet mennyiségét is megszabja a békeszerződés, kimondván egyúttal, hogy az engedélyezett mennyiségen felüli, valamint minden nem engedélyezett hadi eszköz záros határidő alatt kiszolgáltassák a „Szövetséges és társult főhatalmaknak“, vagyis volt ellenségeinknek. Hogy emellett mily szűk marokkal mértek ellenfeleink, annak példája, hogy a szerződésbe foglalt táblázat szerint 1000 katonára csak 1150 puska vagy karabély eshctik s csak 500 lövése való lőszer.

Intézkedés van arra nézve is, hogy fegyvert, lőszert és bármilyen hadianyagot csak egy gyárban legyen szabad előállítani. Az óvatosság kiterjedt arra is, hogy csak oly vadászfegyverek legyenek gyárthatók, amelyeknek kalibere egyetlen európai hadseregben használt hadifegyvernek sem felel meg. Továbbá tilos mindennemű fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak behozatala Magyarországra, valamint viszont hadieszközök gyártása Magyarországon a külföld részére és kivitele.

Figyelmet érdemel a 119. cikk, mely így szól: „Minthogy lángvetőket, fojtó, mérgező vagy hasonló gázokat, stb. használni nem szabad, azoknak előállítása Magyarországon és behozatala Magyarországra szigorúan tilos.“ Ez a pont úgy hangzik, mintha a támadó hadviselésnek ezek a legújabb, legrémesebb eszközei általánosan ki

volnának küszöbölve. Azonban tudjuk, hogy ez a tilalom tényleg csak a legyőzött államokban érvényesül; a Nemzetek Szövetségében eddig minden kísérlet azok általános kiküszöbölésére hiúnak bizonyult, sőt a technika — sajnos — napról napra tökéletesíti a tömeggyilkolásnak ezeket a legveszedelmesebb eszközeit. És mégis, mikor a magyar kormány azért folyamodott a nagykövetek tanácsához, hogy engedje meg hadseregünknek a mérges gázok ellen védelmül szolgáló álarcokkal való ellátását, a nevezett tanács soká következetesen megtagadta e kérelem teljesítését, újból elismerve ezzel, hogy a magyar seregnek az önvédelemhez nincs joga. Csak ismételt szorgalmazásra sikerült végre ezt az engedélyt megszereznünk s a nagykövetek tanácsát ezért egy nemzetközi gyülekezeten cseh részről még szemrehányás is érte.

A békeszerződés végül tiltja nekünk a páncélos járművek, tankok, vagy hadicélokra felhasználható más hasonló gépek gyártását vagy behozatalát; kizárja a nehéz ütegek, várágyuk használatát; tiltja a monitorok, torpedóhajók és fölfegyverzett vízi járművek használatát a Dunán s csupán néhány földérintő naszádot hagy meg nekünk. Tiltja a tengeralattjáró hajók építését vagy beszerzését, még kereskedelmi célokra is; tiltja a katonai vagy hadihajózási repülőgépek és kormányozható léghajók használatát.

Az ezekben körvonalozott lefegyverzés végrehajtását és ellenőrzését a győztes hatalmak „Szövetségközi ellenőrzőbizottságok“-ra bízták. Tudjuk, hogy ezek a bizottságok nagyon soká működtek nálunk, rengeteg költségeket okoztak nekünk s csak nemrég sikerült a teljes lefegyverzés elismerése alapján azok távozását kieszközölnünk, ami egyáltalán nem jelenti az ellenőrzés megszüntetését, csak azt, hogy az ellenőrzés feladata most már a Nemzetek Szövetségére ment át, amely csak előálló szükség esetében fog hozzánk vizsgáló bizottságokat küldeni.

Miután megismerkedtünk a trianoni békeszerződésnek Magyarország lefegyverzésére vonatkozó rendelkezéseivel, lássuk már most azokat, amelyek az általános lefegyverzést veszik célba.

Mondtam már, hogy Magyarország lefegyverzése e szerződésben úgy van feltüntetve, mint amely föltételezi a fegyverkezés általános korlátozásának e nyomon való megindulását. Tehát ebben Ígéret foglaltatik; illetőleg — a békeszerződés szövege szerint — Magyarország lefegyverzése értelmét és jogosultságát veszítené, ha azt nem követné a fegyverkezések általános korlátozása.

Ezt az ígéretet még határozottabb alakban fejezi ki az összes békeszerződésekbe első helyen beiktatott, a „Nemzetek Szövetségének” létesítésére, szervezetére és működésére vonatkozó úgynevezett „Paktum”, vagyis egyezségokmány 8. és 9. cikke. Különösen a 8. cikk oly fontos, hogy annak négy első bekezdését szó szerint kell idéznem:

„A szövetség tagjai elismerik, hogy a béke fenntartása megköveteli a nemzetek fegyverkezésének csökkentését (réduction des armements nationaux) addig a legalacsonyabb fokig, amely az állam biztonságával és nemzetközi kötelezettségeknek közös eljárás útján megvalósítandó kikényszerítésével még összeegyeztethető.” (Au minimum compatible avec la sécurité nationale et avec l'exécution des obligations internationales imposées par une action commune.)

„A Nemzetek Szövetségének Tanácsa a kérdéses csökkentésnek terveit minden egyes állam földrajzi fekvésének és különös körülményeinek figyelembevételével elkészíti avégből, hogy a különféle kormányok ezeket a terveket megvizsgálhassák és megfelelően intézkedhessenek”.

„Az említett terveket legalább tízévenkint újabb vizsgálatnak, és ha szükséges, módosításnak kell alávetni.”

„Ha ezeket a terveket a különféle kormányok elfogadták, az ekként megállapított fegyverkezési korlátozásokat a Tanács hozzájárulása nélkül nem szabad túllépni.”

A következő bekezdés a lőszeres és hadianyagoknak magánvállalatok részéről való gyártása ellen helyez kilátásba a Tanács által javaslatba hozandó rendszabályokat.

A cikk utolsó bekezdése szerint „a szövetség tagjai kötelezik magukat, hogy kölcsönösen nyílt és kimerítő felvilágosításokat adnak egymásnak fegyverkezésük mértékéről (l'échelle de leurs armements), szárazföldi, tengeri és légi véderőprogramjukról és hadicélokra alkalmas iparágaik helyzetéről”.

A 9. cikk rendelkezése szerint állandó bizottságot kell alakítani avégből, hogy az a Tanácsnak a megelőző cikk rendelkezéseinek végrehajtására és általában a szárazföldi, tengeri és légi haderők kérdéseire nézve véleményt adjon.

Az idézett 8. cikk körmönfont rendelkezése ugyan nyilvánvalóvá teszi, hogy a szerződő felek, vagy — helyesebben — a szerződést diktáló hatalmak a fegyverkezés korlátozásának tényleges végrehajtását végfolyamatban minden egyes állam kormányának saját elható-

rozására akarták bízni; azonban a cikk egész szövege, egybevetve az egyes legyőzött államok lefegyverzésének indoklására nézve mondotakkal, kétséget nem hagy fenn arra nézve, hogy a Nemzetek Szövetségébe egyesült államok ezen egyezségi okmány által becsületbeli kötelezettséget vállaltak a fegyverkezések korlátozásának minden késedelem nélküli megindítására. Hogy ez egyezség szerkesztésekor senki sem értett a fegyverkezés korlátozása alatt valami távoli eshetőséget, azt mutatja az a tény is, hogy a korlátozás mértékének tízévenként való revíziója lett a szerződésbe iktatva; tehát két év múlva már első ízben revízió alá volna veendő az a korlátozás, amelynek mindeddig még csak előkészületeit sem látjuk!

Kétségtelen továbbá, hogy a szóbanforgó 8. cikk a fegyverkezések csökkentését mint a béke fenntartásának követelményét állítja oda s annak semmi más előfeltételt nem szab, mint a szövetségbe egyesült államok biztonságának azt a mértékét, amelyet a békeszerződések maguk nyújtanak. Ezek úgyis igen messzemenők; a „paktum“ biztosítja minden tagállamnak területi épségét és politikai függetlenségét (10. cikk), s annak veszélyeztetése esetében a szövetség közbelépését (11. cikk); biztosítja vitakérdéseknek választott bíróság elé vitelét (12—15. cikkek) és az ez ellen vétő tagállam megfenyítését (16. cikk). Azonban a világháborúban győztes államok biztonságára nézve leghathatósabb kezességet nyújt a legyőzött államok tényleges és teljes lefegyverzése, amelynek mikéntjét megismertük Magyarországra nézve, de amely teljesen hasonló mértékben és módon vitetett keresztül Németországgal, Ausztriával és Bulgáriával szemben is. Csupán Törökországnak sikerült a rá nézve hasonló rendelkezéseket tartalmazó sévresi békeszerződés békóit összetörni s a győztes államokkal méltányosabb alapon lépni Lausanneban egyezsége.

Ha tehát most azt tapasztaljuk, hogy a trianoni szerződésben is kilátásba helyezett általános korlátozása a fegyverkezéseknek nemcsak hogy mindeddig kezdetét nem vette, hanem ellenkezőleg, a győztes szövetségbe tartozó államok fegyverzetüket folytonosan gyarapítják és fejlesztik, úgyhogy a legyőzött államok teljes leszerelésének ellenére ma Európában több ember állítható fegyver alá, mint a világháború előtt, úgy ezt nem tekinthetjük másnak, mint a békeszerződésekben az általános lefegyverzésre nézve foglalt rendelkezések kijátszásának, amelynek nem lehet más célja, mint a háborúban

győztes államok katonai fölényének állandó biztosítása a lefegyverzett legyőzöttekkel szemben s ezáltal ez utóbbiaknak a Nemzetek Szövetségében látszólag biztosított teljes jogegyenlőség ellenére függő, sőt mondhatjuk, szolgáló helyzetben tartása.

Hogy az államok jogegyenlőségének ez a megszüntetése nem jelenthet békét, hanem csakis elnyomást, a szuronyok uralmát, az magyarázatra nem szorul; és bizonyos, hogy igazi béke nem is lesz addig, amíg a békeszerződésre lépett államok egy része — a legyőzöttek — kénytelenek a szerződések minden betűjének legridegebb végrehajtását eltűrni, míg a másik rész — a győztesek és úgynevezett győztesek — magukat szabadon túltehetik az éppen általuk érinthetetleneknek és örökérvényűeknek hirdetett szerződéseknek összes, rájuk nézve kényelmetlen rendelkezésein.

A trianoni békeszerződésnek a lefegyverzésre vonatkozó rendelkezései, illetőleg azok végrehajtásának eltérő volta is egyik példája ennek a szomorú, tapasztalati igazságnak.

Végül meg akarom kísérlem rövid ismertetését annak az eljárásnak, melyet elsősorban a magyar kormány, de mint annak segítői és támogatói, a politikai és társadalmi élet más tényezői is, a trianoni békeszerződés végrehajtása, illetőleg az azáltal reánk nehezedő hátrányok és terhek elhárítása körül követett.

A magyar kormány mindenekelőtt azonnal és a leglelküsemertesebben végrehajtotta a lefegyverzésünkre vonatkozó, szerződésszerű rendelkezéseket s mint láttuk, nemzeti véderőnk szervezése körül nem is merítette ki egészen a nekünk megengedett lehetőségeket.

Jogosult törekvése volt, hogy e lojális eljárása kellő elismerésben részesüljön és mihamarább szabaduljunk azoktól a terhektől, melyekkel a közvetlen ellenőrzés együttjárt. Hogy ez csak lassan és későn sikerült, annak oka azokban a folytonos gáncsvetésekben rejlett, amelyekkel ellenséges szomszédaink lefegyverzésünk elismerését megakadályozni igyekeztek. A vegyes katonai ellenőrzőbizottsághoz minduntalan alaptalan feljelentések érkeztek titkos fegyverraktárakra és fegyverkezésekre vonatkozólag, melyek ugyan mindannyiszor teljes kudarccal végződtek, de mégis mindig új meg új nyomozásokat eredményeztek.

Hogy mi, mihelyt arra kilátás nyílt, Németországot évekkal megelőzőleg, ellenben követve Ausztria és Bulgária példáját, igyekeztünk, sőt siettünk a Nemzetek Szövetségébe felvétetni, annak egyik oka, két-

ségekivül a pénzügyi szanalásunk szempontjából szükséges nemzetközi kölcsön biztosítósa volt, másik oka pedig nagyobb biztonságunk külső megtámadtatásunk esetére, mert a Károly király második bejövetele alkalmával bennünket fenyegetett veszély csak nagyon is világosan kimutatta, hogy a Nemzetek Szövetsége egy hozzá nem tartozó államnak, bár szabályai erre a lehetőséget megadják, kellő védelmet nem nyújt. Azonban ez okok mellett, mint nem is utolsórendű, kétségkívül ott szerepelt az is, hogy hozzátartozván a Nemzetek Szövetségéhez, könnyebben véltük a lefegyverzésünk közvetetten ellenőrzésétől való felszabadulásunkat kieszközölhetni.

Mikor e kérdés a szövetség tanács napirendjére került, mi a pártum 4-dik szakaszának világos rendelkezéséhez képest kértük, hogy annak tárgyalásához hozzászólásunk legyen. Kérésünket elutasították, egy, ismeretlen tagokból álló, úgynevezett jogász bizottság, semmivel sem indokolt véleményéhez képest; de bár így meg nem hallgattunk, az ellenőrzőbizottság jelentése alapján a tanács ki nem térhetett kérésünk teljesítése alól s így a közvetlen ellenőrzést megszüntették, még előbb, mintsem az, például Ausztriában, megtörtént volna. Az ezentúli eljárást a tanács megfelelően szabályozta, azonban annak alkalmazása eddig nem vált szükségessé.

A fegyverkezés általános korlátozása érdekében a kormány nem tehetett mást, minthogy annak fogantatását a Nemzetek Szövetségében minden alkalommal sürgette és előmozdította. Kiküldöttei élénk részt vettek az e tárggyal foglalkozó albizottság munkálataiban s különösen a legutóbbi szövetségi közgyűlés alkalmával gróf Apponyi Albert magán a közgyűlésen is határozottan körvonalozta álláspontunkat.

E téren a kormány törekvését buzgón támogatta a Magyar Külügyi Társaság, mint a Nemzetek Szövetsége érdekében alakult Nemzetközi Unióban Magyarország képviselője és a Magyar Interparlamentáris Csoport, az Interparlamentáris Unió bizottságaiban és konferenciáin.

Az előbb említett unió különösen 1922-diki bécsi ülésezései alkalmával foglalkozott e tárggyal és hozott, nagy többséggel, a fegyverkezések korlátozását sürgető határozatot. Az Interparlamentáris Unió eddig rendszeresen és folytonosan napirenden tartotta e kérdést és a legutóbbi párizsi konferencia alkalmával is, habár itt már szembe-tűnően előtérbe lépett az a törekvés: a lefegyverzést a biztonság előze-

tes feltételéhez kötni, kiküldöttjeinknek sikerült teljes egyetértésben a németekkel a bizottsági javaslatnak eredeti jellegéből való kivetkőztetését megakadályozni.

Tudvalevőleg ezelőtt három évvel a Nemzetek Szövetségének közgyűlése, az úgynevezett genfi jegyzőkönyvben fektette le azokat az elveket, melyek alapján a lefegyverzés problémája is megoldandó volna. Ez a három, szoros kölcsönöségbe hozott elv: kötelező választott bíraskodás, minden támadó háború elleni biztonság és általános lefegyverzés. A genfi protokollum főképp az Angolországban beállott kormányváltozás következtében nem kapta meg a kellő számú hozzájárulásokat, gyakorlati alkalmazást talált azonban a locarnói egyezményekben és épen maradt egy rendelkezése: az általános lefegyverzés érdekében összehívandó világkonferencia terve, melynek előkészítése végett a Nemzetek Szövetsége bizottságot küldött ki s a bizottság a maga tárgyalásai alapjául bizonyos kérdőpontokat állított fel.

Az előkészítőbizottságban mi nem kaptunk helyet; abban a legyőzött államok közül csak Németország és Bulgária vannak képviselve. Ennek ellenére a magyar kormány megragadta az alkalmat, hogy egy emlékiratot terjesszen az előkészítőbizottság elé, amelyben pontról pontra kifejtette álláspontját. Ez az emlékirat nagyon értékes, kiváló, szakszerű munka, mely mindazonáltal politikai támadásokra szolgáltatott okot. Sehogy sem akarnak a mi békekészségünkben hinni azok, akik bennünket lefegyvereztek, maguk pedig folytonosan gyarapítják fegyverzetüket.

Ez az emlékirat komoly feleletet igyekszik adni azokra a teljesen komolytalan kérdésekre, amelyeket az előkészítőbizottság maga elé tűzött. Ha azok, akik oly kitűnően tudták, hogy mi a lefegyverzés és miképpen kell egy államot lefegyverezni, mikor a mi lefegyverzésünkről volt szó, most, mikor rájuk kerülne a lefegyverzés sora, sajátos utólagos tudatlansággal kérdezik, hogy tulajdonképpen mi a lefegyverzés és miképpen határozandó az meg és hajtandó végre?: az ily eljárást valóban nem lehet komolynak mondani.

A magyar memorandum tehát egyelőre szaporítani fogja azt a rengeteg anyagot, amely a majdan összehívandó lefegyverzési konferenciára vár, melynek megvalósulására és eredményes munkásságára azonban, az előkészítőbizottság eddigi működését tekintve, vajmi kevés a kilátás.

FODOR FERENC

**A trianoni szerződés
földrajzi megvilágításban.**

A modern földrajz a földfelszín életének tudománya. Azt vizsgálja, hogy a földfelszín életének természeti tényezői (domborzat, klíma, vízrendszer, növényzet és talaj) és emberi tényezői hogyan kapcsolódnak valamely földrajzilag egységes területen, a *tájban* egy-egy nagy életegységé. Olyan életegységbe, amely minden más életegységtől különböző, tehát *egyénség*, individuum. Ennek a modern élettudománynak érdeklődése majd inkább csak a természeti tényezők felé fordul, majd főleg az emberi életnek a földfelszínnel való kapcsolataira terjed ki. Az utóbbi iránynak legfiatalabb hajtása, a *politikai földrajz*, amely iránt különösen a háború alatt és azt követő békeszerződésekkel kapcsolatban ébredt fel úgy az államférfiak, mint a tudósok, sőt a közönség érdeklődése is. A világháború után újrajazolták Európa politikai térképét. Az emberiség gondolkozó fele ma is értelmetlenül áll ezen új és nagyobbára kusza vonalakkal szemben. Szakemberek keresik ezek igazolását, vagy igazolhatatlanságát, a nagy közönség pedig szintén érzi, hogy értelmetlen bírák valami hallatlanul igazságtalan ítéletet hoztak, mert *a földfelszín természeti viszonyai most nem állanak harmóniában a reájuk vont államhatárokkal és ezzel megzavartattak Európa gazdasági életének alapfeltételei. Diszharmóniát látunk mindenfelé a földfelszín és a reája erőszakolt államterületek között.*

Ez a diszharmónia sehol sem olyan kézzelfogható, mint a trianoni határon belül és körül. Gazdasági, politikai, kulturális és néprajzi viszonyok gyökeresen felfordultak itt a háború után. Mindezek diszharmóniája együtt adja azt a zűrzavart, amelyet *földrajzi diszharmóniának* mondhatunk. Hogy az állam és az államok egy-egy komplexumának politikai nyugalma és gazdasági jóléte a legszorosabb kapcsolatban van a földrajzi harmónia problémájával, azt minden politikai geográfus egyöntetűen állapítja meg. Magának a politikai földrajznak lényegéből következik, hogy ezekre a diszharmóniákra figyelmeztessen.

Az államok nem gyökértelen valamik, hanem a földfelszínben

gyökereznek. Az állam földből és népből áll. Ratzel, a közelmúlt nagy német politikai geográfusa mondja, hogy az állam egy darabka föld és egy darabka emberiség. A békekonferenciák bölcsei pedig egyáltalán nem számoltak ezek összefüggésével és pedig legkevésbé a trianoni határ megvonásakor. Nem számoltak azzal sem, amit egy másik német politikai geográfus megkíván minden politikai földrajzi ténykedéstől: a térben kiterjedő közösségek megfelelő kapcsolatát magával a térrel. Megvizsgálták e békekonferencia ítélőbírái azt a kérdést, amelyet Haushofer német professzor ír elő a politikai geográfiának, hogy vegye megfigyelés alá az állami hatalom földfelszínén való eloszlásának feltételeit, amik az államok felszínében, talajában, klímájában és növényzetében vannak előírva? Kétségtelen, hogy sokkal komolyabb megfontolást kívánt volna meg Európa újra való rendezése, hiszen az osztrák Sieger professzor szerint csak a politikai földrajz világosíthatja fel a politikust, hogy minő vonatkozásba lehet hozni egymással a sokféle, különböző természetű földfelszín-részeket és a politikai tereket, vagyis államtesteket.

Ennek a tudománynak, amelynek leghathatósabban kellett volna érvényesülni a békekonferencián, nem kell most új megállapításokat lennie és új törvényszerűségeket keresnie, hanem igen régi keletű eredményei alapján is reámutathat, hogy *homlokegyenest ellenkező történt 1919-ben, mint amit az észszerűség megkívánt volna*. Nem lesz nehéz feltárni, hogy a trianoni határ megállapítása visszafejlődést jelent az államalakulásokban.

A politikai földrajz az államokat, illetve a földnek és népnek az államokban való kapcsolatát több oldalról teszi vizsgálat tárgyává, többféle módszerrel közelíti meg problémáit. A Szupán-féle régebbi iskola csak morfológiailag kutatja a föld és népe kapcsolatát; az állam határa, alakja, nagysága, terének milyensége, helyzete döntik el az állam kedvező, vagy kedvezőtlen állapotát. A modernebb felfogás, amely a svéd Kjellentől származik, az államot, mint élő organizmust fogja fel és azt vizsgálja, hogy életjelenségei és az állam tere milyen harmóniában vagy diszharmóniában vannak egymással. Hogy Kjellen szép hasonlatával éljünk, *egyetlen állam sem képes a levegőben lebegni, hanem valamely erdőhöz hasonlóan, meghatározott talajhoz van kötve, amelyből táplálékát szívja s amelynek felszíne alatt az egyes fák gyökerei egymással összeszővődnek. Az állam ebben a felfogásban a legnagyobb élő organizmus, amelyhez feltétlenül hozzá-*

tartozik a föld fogalma; ezen felfogás szerint a földnek élete, fejlődése van. *A földnek és népnek egy államban való magasabb szimbiózis, maga az állam, szintén az élet jelenségeit mutatja, születik, fejlődik, beteg, vagy erőben van s el is halhat.*

Ákár morfológiai szempontból, akár biológiai alapon vegyük vizsgálat alá azokat az államalakulatokat, amelyeket Trianon rajzolt a térképre, mindenképpen arra az eredményre kell jutnunk, hogy *Trianonban nem számollak az államok másik egyenértékű tényezőjével, a földdel, csak magával a néppel, illetve a nép csak egyes és mindenütt kisebb csoportjainak nem egészen értelmes és többször inkább a visszafejlődést, mint a fejlődést szolgáló kívánalmaival.* A trianoni békeszerződés kreatúrái mind természetellenesek s alapokai a Közép-Európában mindinkább elhatalmasodó politikai és gazdasági zavaroknak.

Ha egyelőre nem tekintjük az államok életjelenségeinek megzavarásai, hanem csak tisztán mechanikusan, mint testeket vizsgáljuk az új államalakulatokat, összehasonlítva a világháború előtti helyzettel, már is fel fog tűnni a helyzet egészségtelen volta.

Magyarország a világháború előtt középeurópai állam volt a szó szoros értelmében. Helyzetére legjellemzőbb volt *az átmeneti jelleg:* ott feküdt, ahol *Európa három nagy szerkezeti darabja,* Nyugat-Európa alacsonyra kopott ősrégi eredetű földje, Dél-Európa fiatal, magas hegységekkel borított területe és Kelet-Európa táblás szerkezetű sík vidéke érintkezik egymással. Ott helyezkedett el a magyar állam, ahol *Európa nagy klímaterületei,* az enyhe, esős nyugateurópai, a száraz, hideg keleteurópai és a meleg, száraz déleurópai klímák találkoznak egymással. Oda volt beékelve ez az állam, ahol *Európa három nagy népcsaládja,* a germán, latin és szláv érintkező területei vannak. Az utóbbi kivételével mindez *az átmeneti helyzet kedvező volt az államra, mert sokoldalúságot adott gazdasági életének.* Helyzetének még nagyobb előnye volt, hogy *egész Európa legnagyobb medence-rendszerét foglalta le magának.* Nem volt Európában még egy olyan tisztán medence-állam, mint a magyar állam. Élvezte is medencefekvésénck minden előnyét egy évezreden át. Medencefekvése mellett is megvolt az az előnyös helyzete, hogy erősen megközelítette az adriai medencét és így még egy másik állam nem férközhett be közé és a tenger közé. Így a magyar állam már a XI. századból származó tengeri törekvéseinek eredményeképpen magának

mondhatta az Adria partjainak egy kis darabját. *A magyar államnak ez a kedvező helyzete az egész történelem folyamán sem változott lényegesen;* itt-ott önvédelem céljából átnyúlt ugyan a Kárpátokon, glaciásokat, *clőországokat* szereztek hatalmuk teljében álló uralkodóink, de az állami élet súlypontja állandóan a medencében maradt s a medence peremei sem voltak sohasem birtokállományán kívül. *Még a török hódoltság is a medence közepét és nem a peremeit szakította el a nemzettől.* Medencehelyzetünknek meg volt az az előnye is, hogy a rajta kívül elhelyezkedett államterületek szintén nagyobbára egy-egy zárt természetes területegységet foglaltak le maguknak s így nem állott fenn annak a veszélye, hogy a magyar medencerendszerbe belenyúlnak. Így Románia a Kárpátok, az Alduna és a Pontusz között, Csehország a Cseh medencén belül, Oroszország a Szarmát táblán feküdt. Csak két veszélyesebb pontja volt helyzetünknek; Ausztria, amely azonban természetes határokat keresett magának az Alpok keleti lábai előtt; a Trianonban neki ítelt területek a történelem folyamán sohasem voltak birtokai. A másik veszélyes oldal volt Szerbia, amely azonban, mint hegyi állam, az erőviszonyok alapján nem is gondolhattott arra, hogy magában a Magyar-medencerendszer belsejébe leérkezzen.

A Magyar-medencerendszer természeti helyzete tehát igen kedvező volt. *A világháború után a magyar állam földrajzi helyzete rendkívül kedvezőtenre fordult.* A legveszedelmesebb helyzetbe jutott azáltal, hogy *medenceállamból medencefenéki állammá vált.* Ezzel elvesztette átmeneti helyzetét és annak minden előnyét. De elveszítette katonailag is kedvező helyzetét és *valósággal védhetetlenné vált. Elveszítette gazdasági sokoldalúságát,* amiről később részletesen kell majd szólnunk; de *elveszítette államközi helyzetének kedvező voltál is.* A felosztás előtt a Magyar-medencerendszer egy hatalmas birodalomnak, a *Magyar-Osztrák Monarchiának természetes súlypontja volt.* Magyarország nélkül elképzelhetetlen lett volna az Osztrák császárság, annyira elképzelhetetlen, hogy pl. Ausztria térképét sohasem rajzolták meg Magyarország nélkül. A felosztás előtt Magyarországnak *kedvező közbenfekvő helyzete volt;* három oldalról egy vele szövetséges nagy állam, az Osztrák császárság, egyik oldalán tenger, dél felől kisjelentőségű államok, Szerbia és Románia. Ezzel szemben a mai helyzet külpolitikailag a legveszedelmesebb: nyugat felől egy minduntalanul a Németbirodalomhoz csatlakozni készülő Ausztria, északról az

északi szlávok legfejlettebb állama, Csehország, délen a legnagyobb délszláv állam, Jugoszlávia, a két szláv állam korridort kereső törekvései nyugaton, keleten végül Románia, a mienkénél is veszedelmesebb szláv harapófogóban, de velünk szemben természetszerűleg mégis ellenséges állásponton. *A mai magyar államnál veszedelmesebb beke» rített helyzete egyetlen más európai államnak sincsen,* mert a szintén körülkerített Jugoszláviának és Romániának is van egy-egy többé-kevésbé értékes tengeri kapuja. *Bekerített helyzetünk nemcsak katonailag elviselhetetlen, hanem éppen ilyen gazdasági értelemben is.* Nem is kell részleteiben kifejtennem azt a divatos kérdést, hogy milyen nyomás helyezkedik ma Magyarországra a szomszédság túlnyomó területe és a mi lakosságunknál sokszorta számosabb népétől; elég, ha a térképre vetünk egyetlen pillantást.

De nem szabad azt sem figyelmen kívül hagynunk, hogy a szomszéd államok földrajzi helyzetét sem változtatta kedvezőre Trianon. *Csehország éppen olyan bekerített helyzetben van ma, mint a már említett Jugoszlávia és Románia.* A tárgyilagos igazság kedvéért arra is reá kell azonban mutatnunk, hogy a megmaradt csonka országnak még mai helyzetében is vannak kedvező momentumok: *a Duna nagy medencéjének közepén mégis csak megmaradt a magyar állam, s a szomszédállamok egymásközi gazdasági súlypontja ma is a magyar Alföldön van.*

Morfológiailag vizsgálva a Trianon által teremtett politikai földrajzi viszonyokat, *az államterület nagyságának értékelése* lesz a következő problémánk. A magyar állam a világháború előtt a középállamok sorába tartozott a maga 325.000 km² területével. Területe nagyságával a világháború előtt mindjárt a legkisebb nagyhatalom, Olaszország után következett. A trianoni szerződésben elveszítette területének kétharmadrészét és így a *kis államok sorába csúszott le,* sőt Ausztria kivételével valamennyi szomszédjánál kisebb területe van. Valóság, hogy az állam hatalma és képességei nemcsak nagyságától függenek, hanem a *tér és nép gazdasági képességeitől is.* Amikor azonban a magyar államot területének egyharmadrészére szorította vissza Trianon, egyáltalán nem számoltak azzal a ténnyel, hogy *ez a tér nem ugyanolyan hányada az előbbinek, mint a népszám, a csonkítatlan állam népszámának;* sokkal több területet vettek el az államtól, mint amennyi népet, amelyből kétharmad maradt az egyharmadnyi államterületen belül. Már itt is fel kell vetnünk azt a kérdést is, bár ez

későbbi problémánk lesz, hogy a megmaradt terület gazdaságilag egyenértékű-e az elszakított területekkel? Minden államnak vannak centrális és periférikus területei. Medenceállamokban rendszerint a centrális területek értékesebbek, de nem mindig. Magyarország esetében éppen így van. *Magyarországnak voltak olyan periférikus területei is, amelyek az állam gazdasági élete szempontjából jelentékenyebbek voltak, mint ugyanolyan nagyságú centrális fekvésű területek.* Csak az *iparvidékekre* kell itt gondolnunk, amelyek mind a periférikus hegyvidékeken helyezkedtek el, s amelyeknek gazdasági értékei még csak kibontakozóban voltak; ezek az iparvidékek a jövőben, sőt helyenkint már ma is, *sűrűbb lakosságot* tudtak eltartani ipari lehetőségeik alapján, mint egyes centrális területek. Legyen szabad itt még egy tényre rámutatnom: Magyarország területének csak 5.1%-a *volt terméketlen, s Trianon határain belül maradt területének 6.2% a terméketlen. Az ország területének lecsökkenése a valóságban sokkal többet jelent, mint ami a háború előtti és utáni területek számának puszta összehasonlításából kitűnik.*

Az államterület nagysága elsősorban *belső erőforrásokat* nyújt az államnak, *az államterület alakja* pedig külpolitikai és katonai szempontból fontos. Védhetőség szempontjából nem lényegtelen kérdés, *hogy a terület nagyságához képest milyen hosszú a határvonal?* Igaz, hogy ezt a viszonyt csak puszta szám jelzi s a valóságban *inkább a határ természete a döntő.* Ha azonban már most jelezzük, hogy katonai határoktól, (a magyar szempontból), a trianoni határral kapcsolatban ma nem is lehet beszélni, nem jelentéktelen az a tény sem, amit már puszta viszonyszámokból is kiolvashatunk. Mivel a körvonal a legrövidebb a területhez képest, ideális az olyan államterület, amely minél inkább hasonlít a körhöz, mert ennek határa relative legrövidebb. Különösen fontos ez Csonka-Magyarország esetében, mikor csupa védtelen határa van s mikor csupa bekerítő hatalom veszi körül. Az ország régi határvonalából az államterület minden 1000 km²-ére csak 12'8 km vonal esett, most 182 km. *Az állam alakja tehát lényegesen kedvezőlenebb ma, mint előbb volt.* Határtagolódásunk mértékszáma, vagyis az eszményi korhatár hossza szembeállítva a valóságos határ hosszával, előbb a legkedvezőbb volt majdnem minden más európai állammal való összehasonlításban is, mert a valóságos határ csak kétszer volt hosszabb az eszményi határnál. Trianon nem sokat változtatott ezen a viszonyzámon, sőt valamivel

kisebb is lett (17). Ez azonban *csak elméleti értékű előny, ami a halár természetes voltának rovására megy*; a valóságban azt jelenti, hogy *a határ megállapításánál semmiféle természetes vonalat nem kerestek*, hanem mindenben keresztül vezették, átszelve községek határát, összetartozó gazdasági területeket, ármentesítő társulatok területeit, s mindent, ami éppen útjukba esett. A trianoni határ azonban nemcsak magyar határ, hanem a szomszédok halára is. A magyar állam alakjánál még sokkal kedvezőtlenebb alakja van az új cseh államnak, amelynek hosszanti elnyúlása csak akkor volna indokolt, ha tengerparton terülne el.

A trianoni államalakulás morfológiai vizsgálatában elérkeztünk a legfontosabb kérdéshez, *a határ problémájához*. Ez a legtöbbet vitatott politikai földrajzi probléma. Miért? Ha az államot organikus élőlénynek fogjuk fel, *ennek az organizmusnak magában zártnak, másoktól elválasztott valaminek kell lennie* (Kjellen). Az állami életet határok szorítják egy-egy téregységbe. *A határ alakjától, természetes voltától, katonai és gazdasági értékétől függ az állam biztonsága, gazdasági életének nyugalma, az állam szilárdsága*. De hát milyen a jó politikai, állami határ? A feleletet már sokan keresték erre a kérdésre, sokan meg is adták, de ezen feleletek között egyetlen egy sincsen, amelyik a trianoni határt igazolná. A határ fogalmával szinte együtt jár, hogy csak természetes vonalakat érthetünk alatta. *A politikai határ Ratzel szerint csak absztrakciója a természetben adott széles, elválasztó határövezetnek*. Ebben a széles övezetben nagyon különböző lehet a politikai határ helyzete. *Flözel szerint a természetes határ olyan vonal, amelynél az individuális térrel egyesült valóságok megszűnnek, felváltván egy másik tér más lényével*. Bármilyen definícióját keressük a természetes határnak, *a hangsúly mindig csak az elválasztó övezeten van*. Ilyen övezet nélkül is lehetnek *kényszerhatárok*, vagy megegyezései határok, tehát *mesterséges*, de nem állékony és tartós államhatárok. Mi a természetes határ előnye az ilyen mesterséges határokkal szemben? Éppen az állékonyasága, tartósasága és elválasztó ereje. *Ezt a tulajdonságát pedig annak köszönheti, hogy emberi szempontból majdnem változhatatlannak tartható természeti tényezők jelölik ki és nem kényszer, vagy megegyezés, tehát tisztán csak emberi tények, amelyek ennél fogva sokkal gyorsabban változnak*. A természetes határok elválasztó erejével szemben ezeknek a határoknak sem katonai, sem gazdasági szempontokba!

nincs értékük, tehát *csak békehatárok*, katonai és gazdasági békét is érte ez alatt.

Most már csak az a kérdés, mielőtt a trianoni határ értékét összevetnénk az ezeréves magyar határ értékével, hogy *mik lehetnek elválasztó övezetek?* Erre vonatkozólag nem szükséges a saját véleményemet kifejteni, hanem bármely idegen politikai geográfusra is nyugodtan támaszkodhatunk a magyar igazság legcsekélyebb sérelme nélkül. *Kjellen szerint alapos közlekedési akadálynak kell ott lenni, ahol az államoknak határuk van.* Mindjárt hozzát teszi azt is, hogy ebből a szempontból *legelső helyen állanak a hegységek.* Nem a hegység, mint fogalom, hanem „bizonyos” hegységek. Erre is hoz példát, mondván: *„Hogy a Kárpátok természetes határ jellegével vannak felruházva, abból is látható, hogy olyan sziklák voltak, amelyeken megtörlek Oroszország hadi hullámai, de abból is, hogy Oroszország ismételen képes volt hozzájuk előnyomulni.”* A Kárpátok tehát határok mindkét oldal felé. De ugyancsak természetes határoknak tartja a Déli Kárpátokat is: *„Románia, úgylátszik, a természet által le van horgonyozva az Erdélyi havasoknál.”* Ezeket a szavakat még a világháború alatt írta le Kjellen. Az osztrák *Sölch* is reámutat, az ugyancsak osztrák *Siegerrel* együtt, hogy a természetes közlekedési akadályok, tehát nagy vízválasztóhegységek az igazi természetes határok.

Már most csak az a kérdés, hogy mennyiben felelnek meg a Kárpátok a természetes határ kívánalmainak, s milyen erejük van velük szemben a mesterséges, trianoni határoknak? Legyen elég itt csak arra reámutatni, hogy a Kárpátok mintegy 2000 km hosszúságban és 80—150 km szélességben veszi körül a Magyar medencerendszert, s hogy *amióta a magyarság ebben a medencerendszerben megtelepedett, azóta mindig országhatár a Kárpátok széles, erdős övezete.* Nem maga a gerinc, hanem az övezet. Természetes elválasztó erejük mellett talán az is bizonyít valamit, hogy *egy évezreden át kiáltották a történelmi próbát; kiállották akkor, amikor a népvándorlások utóhullámaikat is fel kellett fognia a rajtuk belül megtelepedett magyarságnak.* Nem kell geográfiai tudás, csak némi történelmi ismeretek, annak belátásához, hogy *egész Európában csak két mozdulatlan, természetes-politikai határ van, s mindkettő lánchegységeken húzódik, a Pireneusokon és a Kárpátokon.* A Pireneusok után éppen a Kárpátoknak van legnagyobb határalkító erejük. Közismertek a francia *Reclusnek* erre vonatkozó szavai, amelyeket a 70-es években írt le:

„Magyarország rendkívüli előnye, hogy a szó szoros értelmében vett földrajzi egység. A magyar királyság földrajzi szempontból Európa legösszefüggőbb területe. Bármint alakuljon is a középeurópai államok sorsa, bizonyos, hogy a magyarság mindig a legjelentékenyebb szerepet fogja játszani a Kárpátok által körülvelt óriási arénában.“

Bizonyos tekintetben jobbnak kell tartanunk a Kárpátok határalkotó erejét még a Pireneusoknál is, mert nem zárnak el olyan hermetikusan a középeurópai kulturális hatások és a közlekedés elől, mint amazok. Különösen nagy jelentősége van annak, hogy nyugat felé tárt kapukat nyitnak a Kárpátok a nyugati eszmeáramlatoknak és gazdasági hatásoknak, kelet felé pedig erősen zártak. A Kárpátok kelet és észak felé való erős katonai és kulturális határalkotó szerepe nélkül képtelenség megérteni a magyar történelem ezredévéit, s különösen azt, hogy három nagy népcsalád között egy évezredekken át megmaradhatott ez az állam nemcsak politikailag, hanem megmaradhatott egy kis nép kultúrája, sőt arra is képes volt, hogy idegen népeket is felszívjon kulturális közösségébe.

A kárpáti határnak még egy nagy jelentősége van, hogy t. i. a belül fekvő területeket tökéletesen elválasztja természeti viszonyaiban a körülfekvő területektől. Az államalakulások különféle természetes téregységeket szoktak maguknak választani. Ezeknek a téregységeknek határai egymást szelhetik is, vagy csak megközelítik, s egy többé-kevésbé éles vonalban válnak el egymástól. A Kárpátokon ezt az utóbbi esetet valósította meg a természet. *Olyan természetes egységet zárt körül a Kárpátokkal, amely nemcsak teljesen elegendő egy közepes nagyságú állam befogadására, hanem önálló, zárt, de egyúttal nem hermetikusan elzárt közlekedési egység is.* Hogy milyen közlekedési egység volt a magyar állam területe, nyilvánvaló abból, hogy a 325.000 km² államterületből 314.000 km² a Duna legnagyobb középeurópai vízgyűjtőjéhez tartozott, s csak 11.000 km² más vízgyűjtő terület volt a Kárpátok lánacán belül a magyar állam birtokában; ezek is oly területek, amelyeket a Magyar-medencerendszer felől lehetett a legkönnyebben megközelíteni. Hogy milyen ideális közlekedési egységet zártak körül a kárpáti határok, mutatja az a másik tény, hogy bár majdnem minden hágójuk és szorosukon át vasút vezetett már keresztül a szomszédos területek felé, mégis csak 29 ilyen kijárat volt a kárpáti határokon át.

A kárpáti határoknak nagy erejét és természetes voltát számtalan

más adattal is igazolhatja még a földrajz, különösen a közlekedési földrajz. *De érveket találunk a történelmi földrajz adataiban is.* A magyar medenceállam volt az első, amely a kárpáti határ nagy jelentőségét felismerte. *A magyar államalakulást megelőző itteni államalakulások legnagyobb földrajzi gyengéje éppen az volt, hogy nem ismerték fel a kárpáti határ jelentőségét.* Mindazok az államok, amelyek kívülről nyúltak be a Magyar-medencerendszerbe, csakhamar kénytelenek voltak onnan visszahúzódní. Legyen elég csak a frank birodalmat megemlítenem. Azok az államok pedig, amelyek a medencén belül igyekeztek egy-egy területen megvetni lábukat, de nem töltötték ki a medencerendszer a Kárpátokig, hanem csak folyóhatárookra, vagy éppen mesterséges határookra, sáncokra támaszkodtak, mint a római birodalom egyes provinciái, csakhamar kisöpörtettek innen. *Az államokra végtelenül fontos, hogy vájjon természetes téregységek határain állanak-e meg, vagy azokon át belemennek-e más téregységekbe is;* az ilyen tendenciák sikerét mindig a földrajzi tényezők döntik el. Meg kell állapítanunk, hogy *Trianonig nem is jelentkeztek komoly törekvések az évezredek magyar történelem folyamán arra, hogy a Kárpátok határalkotó erejével összemérjék a maguk állami erejét.* A legelső ilyen törekvések a csehek és oláhok részéről indultak ki. A két oldalról jelentkezett törekvés eredete különböző: a cseheké csak egyes politikusaik részéről indult ki, az oláhoké talán egyetemesebb vágya volt magának a népnek is. Az eredmény mindkét irányban azonos: *az elmúlt évtized bebizonyította, hogy a Kárpátok határszerepe nem szűnt meg, csak hogy most egy-egy állam gazdasági életének, politikai erkölcsének, politikai vágyainak és kulturális életének belső határaivá váltak. Az európai béke szempontjából az ilyen belső politikai határok a legveszedelmesebbek, mert nem mások, mint analógiái azon apró területek határainak, amelyek a világháború előtt a Balkánt tették politikai, gazdasági és kulturális mozaikok halmazává.*

Milyen erejük van az új trianoni határoknak ezekkel az évezredek kárpáti határokkal szemben? Mi volt az a mentalitás, amely ezek meghúzására vezette az új Európa térképének megrajzolóit? Ezt a mentalitást legtalálébban jellemzi Kjellen: *„Amióta a háború típusos állásharcokká fejlődött lövészárkokkal, úgy gondolják, hogy a lövészárkok tartós berendezkedései lesznek egy-egy mesterséges határnak a békében is.”* (1917) Szinte látnoki szavak ezek, amelyek még a

világháború alatt hangzottak el. *Megmagyarázzák az egész trianoni határ-kérdést. Valóban, a mai trianoni határok nem mások, mint a „béke“ számára szánt lövészárkok.* Ennél nem is több az értékük, de nem is kevesebb. Nem több az értékük, mert nem elválasztó természeti akadályok, hanem valóban csak olyan szerepük van, mint a lövészárkoknak: *az erőszak tartja őket addig, amíg az egyik fél gyengébb, mint a másik.* De nem is kisebb jelentőségűek, mint a lövészárkok, mert valóban farkasszemet néz egymással mindkét fél, nem csak katonailag, hanem gazdaságilag és politikailag, sőt kulturálisan is. Hogy ebből az erőszakból egyebet ne is említsek, a *magyarságnak ma legalább égy millió családjá van ezekkel a lövészárkokkal elválasztva innen és túli* Rajtuk keresztül való közlekedés ha nem is életveszélyes, de semmiesetre sem biztonságos.

De hát hogyan egyeztethetők össze a trianoni határok a természetes határ fogalmával, s mit érnek tartósság szempontjából?

Az ezeréves magyar határ 4166 km hosszú volt, aminek 85%-a természetes és pedig *legjobb természetes határ* volt, t. i. kárpáti határ. Többi része nagyobbára *folyóhatár* volt. Megengedhettük magunknak azt a fényűzést, hogy a háború előtti folyóhatárainkat mesterséges határoknak tartsuk. Most még az előbb mesterséges határoknak deklarált folyóhatárból is csak kevés van, a Duna egy részén és az Ipolyon, meg a Dráván. Határunk hossza ma 1450 km, ebből *legfeljebb 23% vehető igen nagy elnézéssel természetes határnak, mint folyóhatár.* De hát milyen elválasztó ereje van a folyóhatárnak, s különösen a trianoni folyóhatároknak? *A folg óknak, mint határoknak csak egyetlen előnyük van, hogy a természetben könnyen felismerhető vonalak.* Még azt sem lehet azonban mondanunk, hogy állandó vonalak. Már *Kjellen* figyelmeztet arra, hogy a folyóhatárok szerepe a világháború után valószínűleg meg fog növekedni. De mindjárt meg is mondja, hogy miért, s ebben benne is van a róluk való elitélő véleménye: *„A folyók bizonyos mértékig a természetes lövészárkok szerepét játsszók.“* Arról pedig már előbb szöltünk, hogy a várható határokat lövészárkok-határoknak tartja. *Végeredményben tehát lövészárkokat állandósított a béke Csonka-Magyarország körül.* Ebben benne van az is, hogy a trianoni határok *tisztán katonai határok, de csak egyik oldal felé,* hiszen teljesen szabad kezük volt a magyar faj irtó ellenségeinek, amikor ezeket megállapították.

Ezek után nem is kell részletesebben fejtegetnem, hogy ezek a

határok a magyarság részéről teljesen védhetetlenek. Ahol folyók mentén fut a határ, ott valamelyes védelmet nyújthatna — *ha megfelelő hídfoknak az innesső partokon való megszerzéséről is eleve nem gondoskodtak volna a szomszédoki* Ilyen hídfo van a kezükben Pozsonnyal szemben, továbbá a Dráva torkolata előtt, sőt még a Mura fölött is. Ahol meg síksági határokat jelöltek ki Trianonban, ott mindenütt úgy vonták meg őket, hogy *a mögöttük lévő hegyvidék előtt egy síksági glacist nyertek. Ezért fut a keleti határ az Alföld peremén, hogy az Erdélyből jövő folyók alföldi nyílásai előtt fekvő nagy városokat, mint Szatmár, Nagyvárad, Arad, Temesvárt, mint a glacis csomópontot tarthassák kezükben. Mac Farion* angol geográfus megállapítja, hogy az Alföld természetes határa a környező hegyvidék; megengedvén azonban Romániának, hogy leszálljon a hegységről, Jugoszláviának, hogy átlépje a természetes határát alkotó nagy folyamot, mindkettő megvetette lábát a síkságon, ahol nagyon is könnyű lesz alkalmat találni a további előnyomulásra.

A határnak védhetőség szempontjából való legveszedelmesebb pontja azonban éppen a főváros fölött van, ahol a határ a Dunáról az Ipolyra megy át. Itt a cseh határ 35 km-re közelíti meg a magyar fővárost, Budapestet. Az egész Európában nincs reá eset, hogy egy állam fővárosát így megközelítené egy idegen és még hozzá szükségszerűen ellenséges állam, mint Budapestet Csehország. Mi más ez, mint a Kjellen-féle lövészárók rendszernek a „békében“ politikai határokká való deklarálása. Lehet-e ezek után azon csodálkozni, amit éppen ezen szörnyűséges határt megállapítógyülekezetnek egyik tekintélyes tagja, Nitti kiáltott bele Európába legelőször, hogy „Nincs béke Európában“.

A trianoni határok katonai határok lévén, más szempontból alig is lehet őket bírálat alá venni. Amint a lövészárók előtt annak idején semmi sem volt szent és érinthetetlen, éppen úgy keresztül gázolnak ezek a határok gazdasági érdekeken, néprajzi viszonyokon: semmi tekintettel sincsenek a közlekedési viszonyokra, átszelnek városokat, mint Sátoraljaújhegyt, másokat elszakítanak legszűkebb vidékeiktől, sőt van reá eset, hogy egyes tanyaépületeket metszenek keresztül, nem is szólva arról, hogy legtöbb mellettük fekvő község határát is kérész túlszéli.

Nagyon érdekes, hogy a trianoni határokról eleve és akaratlanul is a legmélyebben lesújtó kritikát az antifal *Sir Thomas Holdich*, az

angol gyarmatbirodalom legkiválóbb határszakértője és a háború alatt a londoni Royal Geographical Society elnöke mondotta el. 1918-ban megjelent művében leszögezi, hogy határmegállapító munkáiban mindig azok az elvek vezették, 1. hogy az eredményeket mindig össze kell egyeztetni a népakarattal, 2. hogy szigorúan tudományos alappal bíró vonalakat kell keresni, 3. hogy a folyóknak védelem szempontjából nincsen értékük. Ugyan melyik feltételnek felel meg a trianoni határ, amelyet Holdich műve megjelenésénél később állapítottak meg?

Minden politikai geográfus véleménye tökéletesen megegyezik abban, hogy *a politikai határok csak akkor tartósak, ha egyúttal természetes határok is. A természetes határ kritériumának pedig mindenki azt tartja, hogy egyúttal közlekedési gát is.* Ha ebből a szempontból vesszük szemügyre a trianoni határokat, már csak néhány puszta számadattal is rendkívül lesújtó véleményt mondhatunk azokról. Amíg ugyanis a Kárpátok voltak természetes határaink, csak 29 vasúti vonal vezetett ki az országból, ma pedig nem kevesebb, mint 46 vasút és 107 országot szeli a trianoni határt, nem is szólva a tömérdek kisebb útról. *Az új határok menti eme sűrű úthálózat már maga is arra vall, hogy ezt a vonalat nem kísérik lakatlan területek, tehát nem elválasztó-öv, hanem éppen a legsűrűbben lakott területeken megy át.* A trianoni határ mentén a népsűrűség sehol kisebb 30—40-nél km^2 -ként, de több pontján a 100-at is meghaladja. Ennél lesújtóbb adatot nem is lehetne ennek a határnak elválasztó-crejéről mondani.

Ez azonban magától értetődő, ha a határt egy hegyrajzi térképre rajzolva szemléljük meg. *Az új határ ugyanis nagyrészt a síkságok peremvidékein fut körül. Már pedig az ilyen átmeneti területek mindenütt a legsűrűbben lakott tájak, mert itt nagyon sokoldalú gazdasági termelés lehetséges,* részint az éghajlat kiegyenlítettebb voltánál, részint a növényzet változatosságánál, részint az egymással érintkező síksági és hegyvidéki tájak különböző irányú gazdasági életénél fogva. Még ahol folyóhatárunk van, ott is éppen azokon a folyószakaszokon húzódik, amelyek mentén mindenütt sűrűn él a nép. Éppen ilyen a Duna kisalföldi szakasza is. Ezek a folyóparti vidékek ugyanis seholsem mocsarasak, hanem mindenütt alkalmasak az emberi településre. Csak a Dráva elválasztó vonal valamelyest, részben széles ártere, részben amiatt, hogy bizonyos történelmi múltja is van, mint határnak, mert már eddig is határfolyó volt a Magyar Szent Korona orszá-

gainak két tagja, Magyarország és Horvátország között. Csupán a drávai határt lehet felfogni valamelyest gazdasági és néprajzi határnak is.

Ebben a tekintetben szigorúbb mértékkel mért az angol *Holdich*, aki 1918-ban Jugoszlávia északi határát a Száva-medence északi peremére vélte helyezni és nem a Dráva vonalára.

Egyelőre fejezzük be a trianoni határ bírálatát. Végeredményben csak azt kell még leszögeznünk, hogy amíg már évezredek előtt is arra törekedtek az államok, hogy a természetes határ hiányát mesterséges akadályokkal pótolják, mint a kínaiak a nagy fallal, a rómaiak limesekkel, most a hatalmak segítő keze oda vezette szomszédjainkat, hogy *a meglevő legtermészetesebb határt is semmibe vehetik s annak erejét lövészárók-erejű határokkal pótolják*. Ugyancsak a svéd *Kjellen állapítja meg, hogy főleg óhatárokat eddig vagy csak az állami fejlődés alsóbb fokozataiban találtunk, vagy mint régi idők maradványait*. Hozzá kell még ehhez tennünk, hogy *a folyó-iiatárok többnyire csak kétoldalú megegyezéssel tartattak fel*. Nálunk teljesen egyoldalú akarattal történt ezek kijelölése. *Féldobták azt a: alapvető határ princípiumot, hogy a hegység mindkét oldal felé való elhatárolást biztosít, s azt a princípiumot tették helyébe, hogy a járható folyóknak nincsen meg ez a politikai tulajdonságuk, különösen abban az esetben, ha az erősebb fél már eleve is hídfőket biztosít magának a gyengébb fél rovására*. Ezek után nem csoda, ha a magyar nemzet igazságért kiált, igazságért, amely ha még nem is lesz reánk olyan kedvező, mint a természetnek a kárpáti határokból lefektetett igazsága, de legalább nem helyezkedik ennyire szembe magával a természettel és egy nép vitális érdekeivel.

Kétségtelen az is, amire ugyancsak a svéd *Kjellen* figyelmeztet, hogy a természetnek nincsenek olyan nagy készletei jó természetes határokból, hogy a politikai felosztás szükségleteit mindenütt kielégíthetné. Ezen a hiányon segíthetnek *a történelmi együttélés kötelei, ami a mesterséges határokat nemzeti öntudatossággal erősíti meg és úgyszólván szellemi határokká teszi*. Vájjon ez az eset alkalmazható-e a trianoni határookra? Csak nagyon röviden szögezzük le azokat a történelmi és kulturális tényeket, hogy egy évezred óta, tehát azóta, amióta Közép-Európában állami közületekről lehet beszélni, *a csehek és tótok sohasem éltek egy államban s hogy a Kárpátokon belüli oláhság Trianonig sohasem volt egy állami közösségben a király-*

ságbeli fajtestvéreivel, éppen így a szerbek a horvátokkal. A Kárpátokon belüli és kívüli népeknek azonos fajisága is világszédelgés; a tót nyelvileg nem azonos a csehekkel, „cseh-tót nyelv“ nem létezik; a horvát nem azonos a szerbekkel „jugoszláv nemzet“ éppen úgy nincsen, ahogy „csehszlovák nemzet“ sincsen. Csupán a Kárpátokon belüli és kívüli oláhság azonos fajilag. Amint sohasem voltak ezek állami közösségben, éppen úgy nincsenek kulturális együttélésben sem, sőt a Kárpátokon belüli népeket, az oláhokat, horvátokat, németeket és magyarokat egy-egy alacsonyabb kultúr-szférába szorította be Trianon. Az új államokban most folyó kultúr-harcok teljesen igazolják, hogy az új határok nem szellemi határok.

A határ az állami életnek maga is igen fontos tényezője, de talán még fontosabb az a másik tényező, hogy mi van a határokon belül, s mi van a határokon kívül. A halár csak keret s a keretet kitöltő föld természete dönti el, hogy kielégítheti-e a rajta élő nép szükségleteit s megfelelhet-e annak a feladatnak, amit a népnek el kell várnia a maga földjétől.

Ha az állam földből és népből áll, akkor megérthető Ratzel mondanása, hogy az állam a természet függvénye. Igen, mert az állam valóban organizmus, amely területének természetébe gyökerezik bele. Ha ezt a természetet, illetve annak összességét, összhangját kivesszük az állam alól, legalább olyan mértékben, hogy a megmaradó föld természete már más összképet mutat, alapjában inog meg maga az állami szervezet is, amely egy adott természeti összképbe gyökerezett bele. Amíg a modern állami élet ki nem alakul valamely területen, amíg tehát az állam gazdasági élete teljesen bele nem gyökerezik a területbe, addig nagyobb megrázkódtatások nélkül is ki lehet venni az állam alól földjének egy-egy jelentékenyebb részét is. De nem lehet kivenni az egész állami szervezet életveszedelme nélkül egy möllern gazdasági életet élő állam alól, s különösen nem lehet kivenni akkor, ha ez az államterület csak mint nagy egész szolgálhatta az állam gazdasági létét, ha csak mint egységes terület elégíthette ki lakosságának szükségletét. És legfőképpen nem lehet elvenni az állam alól területe nagy részét akkor, ha az államterület nem homogén, nem mindenütt egyforma természetű területrészekből áll, hanem minden részével együtt ad egy harmonikus egészet. Ez az eset pedig elsősorban a medence-államokban áll fenn. A magyar állami szervezet nem szenvedett volna ilyen nagy megrázkódtatást. — hogy szavaimat

jobban megvilágítsam, — ha mindenütt egyenletesen benépesített, egyenletes éghajlatú síkság lett volna, amint hogy nem nyugati területeinek elvesztése rendítette meg a hasonló természetű területekkel még bőségesen rendelkező Oroszország gazdasági életét.

Magyarország megcsonkítása éppen azért teremtett elviselhetetlen helyzetet, mert területe a legszebb példája volt a harmonikus felépítésű államterületeknek, s mert ez a természeti harmónia a nemzet egy évezredes munkája folytán tökéletes gazdasági harmóniát eredményezett a Kárpátokon belül. Csak egy irányban nem volt ez az államterület harmonikus, néprajzi viszonyaiban. Ez a díszharmónia azonban vajjon olyan erejű volt-e, hogy joggal bonthatta meg a természeti és gazdasági harmóniát még abban a tényleges esetben is, amikor ez a harmónia egyaránt szolgálta a politikailag talán díszharmóniában (de csak kívülről felidézett díszharmóniában) élő magyarságot és nemzetiségeket?

Vessük fel először a természeti harmónia szempontját, hogy összehasonlíthassuk vele a trianoni Magyarország mai természeti díszharmóniáját. *Valamely terület akkor harmonikus természeti szempontból, ha nem egyhangú, hanem változatos szerkezetű, éghajlatú, felszínű és növényzetű területrészekből van összetéve, de úgy, hogy ezek a különböző természetű területrészek nem ellentmondásban vannak, hanem egymást kiegészítik.* Ez a feltétel kis területen elsősorban a medencékben van meg. Magyarország területe a Duna legnagyobb, középső medencerendszere, változatos felépítéssel, éghajlattal és domborzattal. Szerkezete változatossága biztosította, hogy egyaránt voltak síkságai és különféle kőzetekből felépített hegységei. Nem találunk egész Európában több hasonlóan harmonikusan megosztó államterületet. Magyarország területének 51%-a Alföld volt, 24/ii-a dombvidék, 20%-a 1000 m-nél alacsonyabb hegység. *Trianon után megmaradt államterület 87%-a síkság, a többi dombság és alacsony hegyvidék.* A megcsonkítatlan állam területén egyaránt voltak olyan ősrégi hegységek (Gömör-Szepesi Érchegység, Krassó-Szörény megye hegységei, stb.), amelyekben megvoltak feltételei az ércek településének s voltak fiatalabb hegységek, közöttük szénmedencék. Mi lett ebből a természeti és így gazdasági harmóniából Trianon után? *Ma egyetlen olyan hegységünk sincsen, amelyben csak sejteni is lehetne nagyobb mennyiségben érceket.*

A történelmi Magyarország éppen medence-szerkezete következe

leben nagyon változatos éghajlatú tájából állott. Az alföldek száraz és meleg, s különösen nyáron esőtelen területeivel szemben ott voltak a dombvidékek szelídebb éghajlatú, esősebb és így mindig biztosabb termést ígérő tájai és a hegyvidékek a maguk különleges terményeivel. Reá kell mutatnunk arra a természeti tényezőkkel aláhúzott gazdasági fényre, hogy *a hegyvidékek mindig egyenletesebb terméseredményeket szolgáltattak, mint az alföldek*, különösen a gondosabb művelést igénylő és több esőt kívánó terményekből. *Az alföldön még a pusztai kiimát legjobban elviselő gabonafélék termésátlagai is sokkal jobban ingadoznak az időjárás szélsőjelei következtében, mint a hegyvidékeken.*

A változatos éghajlat biztosította azt a legfontosabb gazdasági feltevélt, hogy az ország területén a mérsékelt égöv minden terményét meg lehetett termelni és pedig kielégítő, sőt fölösleges mennyiségben. Az utolsó félszázadban nem volt reá eset, hogy maga az ország egésze ne termelt volna annyit, még a legsínségesebb időkben is, hogy reá szorult volna a külföld termésére. Mi lett ebből a klimatikus és így gazdasági harmóniából Trianon után? Csak néhány adat: amíg előbb az ország területén a csapadék tájankint 400—2000 mm. között változott, ma sehol sincsen olyan területünk, ahol meghaladná a 800 mm-t, de legnagyobb részén csak 500 mm. Ilyen egyhangú kiima mellett termelésünk is természetesen elveszítette sokoldalúságának legfőbb feltételeit. Emellett még egy nagy gazdasági katasztrófa is állandóan az ország fölött lebeg, hogy t. i. *az egyforma időjárású területeken egyszerre is nagy szárazságok következhetnek be, amikor a: egész országnak katasztrófálisan inséges termése lehet.* Hiszen éppen azok a területek maradtak belül a trianoni határokon, amelyeken az időjárás ingadozása a legerősebb, ahol a szárazság és különösen a késő tavaszi fagyok a leggyakoribbak.

Az éghajlattal függ össze a *vízkérdés*. A modern mezőgazdaság' termelés mindinkább reászorul a vizek gazdaságos felhasználására. Öntözés nélkül nincsen többtermelés. Ma már szinte köztudatba menl át az az igazság, hogy steppén, vagy steppehez közel álló természetű területeken, amilyen a Magyar Alföld is, csak öntözéssel lehet kielégítő eredményű gazdálkodást folytatni. Az öntözés lehetősége Magyarországon is megvolt, éppen a magyar állam területének természeti harmóniája következtében. Az esősebb, periferikus hegyvidékeken eredő folyók mind az alföldi síkságok felé siettek. Ezek vizének fel-

használásával 1 millió kat. hold területet lehetett volna minden akadály nélkül öntözni. *Mackinder* angol geográfus, az angol parlament tagja, figyelmeztetett arra, hogy a magyar mezőgazdaság többtermelésének kérdését csak ennek a kitűnő vízrajzi egységnek az öntözésre való felhasználásával lehet megoldani. Egy pillantás Magyarország mai térképére, azon a trianoni határ helyzetére, és sikerült bizonyítanom, hogy ezek *a határok ebben a tekintetben is teljesen tönkretették Magyarországot természeti harmóniáját, hiszen mindenütt ott futnak a síkságok peremén, ahol a víztárolókat kellett volna megépíteni.*

A természeti harmónia gyönyörűen kifejeződött ennek a medencerendszernek *vízrajzi egységében* is. A hegyvidékeken hulló eső az alföldeken jelentett áldást, vagy átkot; áldást, ha a két különböző táj lakossága gazdasági harmóniában élt, s közösen összedolgozva tudta ezeket a vizeket szabályozni, felhasználni; átkot Trianon után, amikor *a mai csonka állam területére befutó összes folyók forrásvidékei felső vízgyűjtőterületei egy-egy gazdaságilag is ellenséges állam kezében vannak, amelyek még az árvízjelzés humánus kötelességét is megtagadják.* Erre a szempontra annakidején a béketárgyalások alkalmával is részletesen reámutattunk, természetesen eredmény nélkül, hiszen a természeti harmónia problémáját meg sem értették, a gazdasági harmónia kérdésével pedig nem törődtek. *Trianonban lövészárokhatarok és nem gazdasági határok megállapítása céljából tárgyaltak a hatalmak.* Az eredmény levét mi isszuk meg, a szó leg-szorosabb értelmében; megitta a Körösvidék népe 1925 karácsonyán is az oláh határon túlról reászakadt árvízkatasztrófa alakjában.

Az éghajlati, domborzati és vízrajzi harmónia együtt *a növényvilág harmóniájában fejeződik ki.* Ebből a szempontból is bátran lehet állítani, hogy páratlanul kedvező helyzete volt a magyar államnak. Tessék megkeresni Európában még egy olyan államot, amelyben a terület fele szántó, negyedrésze erdőség, ötödrésze rét és legelő, s csak huszad-része terméketlen terület, tehát az állam egész területének 96%-a termékeny! Még Dániában is kevesebb ennél a termékeny terület. Ez azonban már nemcsak a természet eredeti harmóniájának, hanem egyúttal a magyar nemzet gazdasági bölcsességének eredménye is; hiszen ott van ellenkező példára a háború előtti Szerbia; természeti viszonyaiban eredetileg a mi hegyvidékeinkkel azonos terület, éppen úgy pereme a Duna magyar medencéinek, mint amazok, s mégis területének csak

25%-a termékeny. Miért? Mert ez a nép még nem emelkedett a gazdasági kultúra azon fokára, amelyen a természet jelentőségét úgy felismerje, hogy a maga gazdasági életét is hozzá alkalmazza, a természettel összhangba hozza. És mit csinált Trianon a magyar föld harmonikusan megoszló növényzetével? Elvette a magyar erdők 86%-át s így a megmaradt földnek csak 11%-a az erdő. Csupán Dél-Oroszországban van olyan kevés erdő, mint Csonka-Magyarországban.

Ezek még csak az egyes természeti tényezők diszharmonizálásának adatai. Arról még nem is szóltunk, hogy mit jelentett a magyar állam életében a csonkítatlan államterület, s mit jelent ma, s máris látjuk Trianon borzalmas pusztításait.

Ha az államot mint organikus lényt fogjuk fel, ennek *az organizmusnak életszükségelei vannak*, amelyeket elsősorban és túlnyomólag saját földjéből kell kielégítenie. Melyek ezek az életszükségletek? Mindenekelőtt táplálékot, ruházatot, az ipari élet nyersanyagait, energiaforrásokat, a közlekedés lehetőségeit várja el a nép a maga földjétől. Ezeket *az életszükségeket nem homogén, hanem a harmonikus természetű államterület biztosíthatja*. Olyan államterület, amelyet *gazdasági egységnek* lehet deklarálni. Olyan államterület, *amelynek egyes tájai együtt gazdasági kiegészítő területek*. Ennek minden feltétele megvolt a magyar medenceállam földjében. Voltak síkságaink egyoldalú gabonatermeléssel és pedig főleg-termeléssel, mint a Nagy-Alföld és Kis-Alföld, de ipari feltételek (szén, erdő, bányák) híján; voltak dombvidékeink kiegyenlített mezőgazdasági termeléssel, gyümölcskultúrával, sőt az ipari élet számos feltételeivel is felruházva, mint a Dunántúl, végül voltak hegyvidékeink, amelyeken a mezőgazdasági termelés már nem elégítette ki a lakosságot, hanem reászorult az alföldek gabonájára, de voltak hatalmas erdei, volt érce, szene, vízereje, a havasi legelőkön nagy nyájai és főleg volt ipari élete. A főváros környékének kivételével minden iparvidékünk a hegyvidékeken és a dombvidékeken volt. A gazdasági harmonia jellemző adata, hogy a síkságok évente 6.5 millió q. búzát és rozsot adtak el a hegyvidékeknek. Ezzel szemben az alföldek mezőgazdasági élete is a legszorosabb kapcsolatban volt a hegyvidékekével, mert az alföldeken kevés volt a munkaerő a földek megdolgozásához, s évente mintegy 200.000 aratómunkás járt le a hegyvidékekről az alföldekre. De nemcsak munkáskezeket adott a periferikus hegyvidék az alföldeknek, hanem szenet, vasat és főleg fát, meg iparcikkeket is. *A gazdasági har-*

mónia megbontása következtében az alföldeken rendkívül visszaesett a termelés nivója. A háború után a termésátlagok olyan színvonalra süllyedtek vissza, mint amelyen 1885-ben állottak. A hegyvidékek tüzelőanyagának elmaradása miatt ma a mezőgazdaság minden hulladékát eltüzelik az alföldeken, a szalmát, sőt helyenkint a trágyát is. Így a magyar termőtalaj mindjobban kimerül. Ime, így áll a legbensőbb organikus kapcsolatban a felvidék földje és népe az alföldek földjével és népével.

Medenceszerkezetünknek köszönhetjük azt a rendkívül nagy előnyt, hogy a gazdaságilag kiegészítő területek koncentrikusan vették körül egymást. Az egész ország gazdasági életének központja és szíve a Nagy-Alföld volt, ahová a hegyvidékek centripetális folyóvölgyein leáradt a forgalom. A Nagy-Alföldnek a hegyvidékek között elfoglalt központi helyzete rendkívül erős összetartó erő volt az államra gazdaságilag és politikailag is. Ez kötötte össze egymással a periferikus hegyvidékeket és az alföldeken elhelyezkedett magyarság volt a politikai összetartó erő a periferikus nemzetiségek között. Az Alföld és magyarsága centrális helyzetének gazdasági és politikai összetartóereje alul a periferikus hegyvidékek és nemzetiségeik sohasem is szabadultak volna külső erőszak nélkül. Elképzelhetetlen ezeknek a hegyvidékeknek magában való megállása úgy gazdaságilag, mint politikailag. Jó példa erre Erdély, a legnagyobb felvidék, amelynek bár a legerősebb természeti elhatárolása van az Alföld felől, mégsem volt a történelem folyamán külön államterület, csak akkor, amikor az Alföld idegen, török uralom alatt volt, de akkor is magyar fejedelemség ült meg földjén. Amint az Alföld visszakerült a nemzet birtokába, a periferikus hegyvidékek azonnal visszahullottak vele egy politikai közösségbe, mert a medencerendszer különböző tájainak gazdasági harmóniája lenyűgöző hatású. Legerősebb bizonyítéka ennek egyébként a Trianon óta lefolyt évtized is: az elszakított perifériák gazdasági élete semmiképpen sem tud egy-egy vele szemben diszharmonikus területtel szilárd állami egységbe összeolvadni. Amint a harmónia szemmel látható a medencerendszer tagjai között már magáról a térképről is, éppen úgy észrevehető az elszakított részek és új államaik eredeti területei között lévő diszharmonia. Mit keres az iparos és kenyérben szükkülő Felvidék a még iparosabb és még kevesebb kenyéret termelő Csehország kebelében? Itt a gazdasági diszharmonia a két terület fizikai homogén voltából áll elő. Mit kereshet Erdély Oláhország kere-

tében, az az Erdély, amely éppen olyan agrár táj, mint Oláhország, ahol ipari szükségleteit nem tudja kielégíteni, nyersanyagát, különösen iáját, nem tudja értékesíteni?

Trianon tehát nem teremtett harmóniát az elszakított területek és új gazda-területeik között, de nem hagyott harmonikus területeket Csonka-Magyarország határai között sem. Az Alföld és a Dunántúl gazdaságilag nem kiegészítő területek, sőt az Alföld és a meghagyott kevés hegyvidék (a Mátra és Bükk-hegységek) között sincsen gazdasági kiegészülés és így harmónia. Egyaránt száraz területek, azonos termeléssel, és összes eddig megvolt hegyvidékeink között éppen a megmaradt hegyvidéken van a legkevesebb erdő és érc.

A gazdasági harmónia tökéletesen fel van dűlva, s ennek következtében a csonka állam gazdasági élete éppen úgy szenved, mint az elszakított területeké. Magyarországon ma nincsen érc, nincsen fa, nincsen só, nincsenek vízierők, nincsen víz sem; a Felvidéken ma már nincsenek gyárak sem, mert a cseh gyáripár minden eszközzel leszerelte konkurrensait. Ezzel kettős célt ért el, egyrészt megszabadult azoktól, másodsor így kényszeríti a tótokat a cseh gyáripár olcsó munkaerőivé. Erdélyben megfizethetetlenül drágák az iparcikkek, de bent rothad el a levágott fa, a sóbányák egy része pedig beszüntette üzemét.

Vigyázzunk azonban, nehogy a természeti tényezőknek túlnagy szerepet tulajdonítsunk az államok életében. Az államterületek természeti adottságai csak irányt jelölnek a gazdasági életnek, s az ember, mint eszes lény, ezeket a természeti tényezőket többé-kevésbé a maga céljai szerint alakíthatja. Úgy mondja ezt a geográfia, hogy *az állam népe igyekszik földjével összeforjni*; a nép alkalmazkodik ugyan földje természetéhez, s az alól sohasem vonhatja ki magát, de megismerve földje természeti adottságait, azokon javítani is igyekszik, magához idomítja. Ez valóban így is van, s éppen itt kell reámutatnunk arra a hallatlan bűnre, amit a békét diktáló hatalmak Trianonban elkövettek a magyar nemzettel szemben. *Egy évezredek kultúrmunkát törtek derékba.* A magyar föld ugyanis mindenkor nagy-szerűen ki tudta elégíteni a magyar nemzet szükségleteit de csak azért, mert a nép ismerve földje természetét, a maga szükségleteit és gazdasági életét mindenkor hozzá alkalmazta, másrészt óriási munkát fektetett bele földjébe, hogy mindenképpen alkalmassá tegye egy állam eltartására. A természeti tényezők az emberre akadályozók, hátráltatók,

vagy kedvezők, de egyoldalúlag, magukban sohasem írnak elő sen: politikai, sem gazdasági tényeket. *A politikai és gazdasági élet met; teremtője maga a nemzet, s politikai és gazdasági képességeitől igeu sok függ.* Éppen ennek az igazságnak alapján lehet legszebben reá: mutatni arra, hogy a magyar nemzet hogyan simult hozzá földjéhez, s hogy mivel ez az organikus összenövés már nagyon előrehaladott stádiumban volt. mennyire nem tudja a földjével való további zavar: talan együttélése feltételeit megtalálni Trianon következtében.

Amint változott a magyar állam földjének képe a történelem folya: mán, úgy változott folytonosan a magyar nép munkája a földön és maga az állam gazdasági jellege is. Sok igazság lehet abban a felfogás: ban, hogy már a honfoglalókat is erősen készítette a Magyar medence: rendszer síkságain való megmaradásra az a körülmény, hogy ez a sík: ság legjobban megfelelt legfőbb gazdasági kívánalmainknak, a legelte: tésnek. Ezért szállta meg a magyar faj elsősorban a síkságokat. *Később mindinkább elveszítette a magyar állam pásztor-állam jellegét;* a Szent: Istváni államalakulat már kétségtelenül agrárállam jellegű volt. Az államnak ez az agrár jellege mindvégig megmaradt, csak a török hódoltság után tért vissza valamelyest az alföld népe a pásztorélethez, amikor erre földje parancsszava kényszerítette, azé a földé, amely a hódoltság alatt mocsárrá és száraz pusztává vált. Fokozatosan előre: haladván a földnek néppel való besűrűsödése, a nemzet ismét meg: értette földje gazdasági lehetőségeit, s igyekezett azt kibontakoztatni. Nekilátott, hogy egy hallatlanul nagy kultúrmunkával visszaadja földjét a mezőgazdasági termelésnek, nemcsak saját szükségleteinek kielégítése céljából, mert azt még elpusztult állapotában is mindig ki tudta elégíteni a magyar föld, hanem azért, hogy Nyugat-Európa mindinkább iparosodó és így sűrűsödő népének kenyérszükségletei I is kielégíthesse. *Hasonló kultúrmunkát sem a szerb, sem az oláh, sem a cseh nem fektetett bele földjébe.* A csehek földje sohasem jutott a történelem folyamán olyan óriási pusztulásra, mint a magyar föld a hódoltság következtében; az oláhoké és szerbeké meg jófor: mán ma is abban az állapotban van, ahogy a török hódoltság alul felszabadult. Ezzel szemben a magyar nép azon időtől kezdve, hogy gazdaságilag a maga ura lett földjén, tehát az osztrák abszo: lutizmus megszűnésétől a világháborúig, *lecsapolt akkora területű mocsarakat (24.000 km²), mint az egész Hollandia, épített akkora hosszúságú árvízgátakat, mint az Atlanti-óceán szélessége, meg-*

kötötte az Alföld három nagy futóhomok területét, és a felvidékeken annyira visszazorította az erdőt, amennyire a táj gazdasági harmóniája megkívánja. Hollandia kivételével egyetlen gazdasági európai állam sem fektetett aránylag annyi kultúrmunkát a maga földjébe, mint a magyar, mert Nyugat-Európában egyetlen föld sem jutott olyan pusztulásra a történelem folyamán, s így kevesebb kultúrmunkával is előbbre juthattak; viszont Kelet-Európában és a Balkánon méginkább elpusztult a föld, de az itteni népek kultúrszínvonala még nem jutott odáig, hogy a természet lehetőségeit minden vonalon felismerjék. Délkelet-Európa felé Magyarország az utolsó kultúrtáj a szó európai értelemben, s utána csak félig elpusztított természeti tájak következnek. Nyugat-Európában a Kárpátok külső vonaláig bezárólag alkotó kultúrmunkát végzett a nép a földön, ettől tovább rombolómunkát, rablógazdálkodást. Valóban a természeti tájaknak kultúrtájakká való átalakulásában az államoknak a földre való ráhatása félreismerhetetlen. Ahol a természet lehetőségeit felismerik, ott megértik egymást a föld és ember, ahol nem, ott helyrehozhatatlan hibák származnak a tudatlanságból.

Már most mit tett ebben a tekintetben Trianon? Semmi mást, mint *reászabadtott egy romboló gazdálkodási fokon álló kultúrszférát a magyar kultúrtájakra, a Balkánt Közép-Európára.* Ezért pusztul ma Erdély egy alacsonyabb gazdasági kultúra birtokában, ezért mennek tönkre a Bácska egykor páratlanul gazdag földjei a legsötétebb Balkánról betelepített, előbb kizárólag hegyi pásztorkodással foglalkozó dobrovoljácok kezeiben. De nem is tudnak ezek a népek beilleszkedni ebbe a kultúrszférába, ezért húzódik vissza sok hegyvidéki móc az Alföldön nekik kiosztott kövér földekről a maga havasaira. A természetben nincsen soha ugrás; kulturális fokozatokat sem lehet átugrani. *Amint az államterületnek harmonikusnak kell lennie, éppen úgy harmonizálnia kell a népnek a maga földjével.* De hát ki ismerte Trianon bölcsei között a magyar föld lelkét, azt a lelket, amely nem tűr meg a föld hátán idegen, őt nem ismerő gazdasági életet?

Mintha csak ezeknek kiáltaná oda a most elhunyt osztrák professzor, Sieger, akit ugyancsak nem lehetett magyarbarátsággal megvádolni: „Nagyon megbecsülendő, ha az államférfiak az állam területének terjeszkedésében megállást parancsolnak, hogy a már meglévő területekre, azok természeti megismerésére fordítsa a nép erejét mert az idegen, ismeretlen területek nem ismeréséből veszély szárna-

zik az államra.“ (Franciaország megállott a Piereneusoknál, Oroszország visszahúzódott Amerikából.) *Csak a Balkán politikusai nem ismerték a föld lelkének erejét.*

Ha a visszahúzódás idejekorán nem történik meg, kettészakadhat az állam mag-területe. Ezért húzódott vissza Ausztria Olaszországból, mint annak idején a német-római birodalomnak is vissza kellett onnan húzódnia. Hogy Oláhország területe ma mennyire diszharmonikus az állam derekán áthúzódó Kárpátok következtében, mutatja az, hogy a háború után nagyon komoly formában vetődött fel ott az a gondolat, hogy az állam székhelyét át kell helyezni a Kárpátokon belülre, Brassóba. Az angol *Sir Thomas Holdich* már 1918-ban nyíltan kimondta, hogy *az Erdélyi Havasokon húzódó akkori határ előnyösebb Romániára, mint bármely más, Magyarországra terjeszkedő vonal.* Jugoszláviában minduntalan kiújuló gazdasági és politikai küzdelmek onnan vannak, hogy egy kulturátlan hegyi állam nála sokkal kulturáltabb síksági és dombvidéki területeket kebeleztet be, s így csak erőszak tarthatja az állam súlypontját a régi Szerbiában. *Az államok területének fejlődését, növekedését is organikus folyamatnak kell felfognunk, amely nehezen érhető meg a természeti tényezők figyelembevételével nélkül.* Ha ezekre nem figyelnek, csak diszharmoniaiák származhatnak az állam régi és új területei között

És most reáterhetünk arra a kérdésre is, hogy a magyar államnak miért kellett olyan szívósan ragaszkodnia a peremvidékekhez, és kell ragaszkodnia még ma is, Trianon hatalmi döntése után. Ragaszkodnia kell még abban az esetben is, ha ez néprajzi diszharmoniai jelent. Ragaszkodnia kell, mert *vitális érdeke a felvidékek birtoklása A peremvidékek nélkül ugyanis egyetlen nép számára sem lehetséges és biztos (gazdaságilag és katonailag is) a medencefenék birtoklása* A török hatalomnak nemcsak azért kellett legelőször erről a medencefenékről visszahúzódnia, mert ez esett legközelebb Nyugat-Európaéhoz hanem azért is, mert a peremvidékek súlya koncentrikusan esett re ezekre a síkságokra.

Kétségtelen, hogy a trianoni határral most leszakított nemzetiségek nemcsak politikailag, hanem gazdaságilag is nagy teherterhelés voltak a centrálisán elhelyezkedett magyarságra. A nemzet sokkal többel költött ezekre a területekre, mint amennyi a nemzetiségek adózásából befolyt. Így pl. 1904-ben a magyar és német elem az ország lakosságának csak 63.3%-át tette ki, mégis az állami egyenesadó 78.4%-át

szolgáltatták. A háború előtti évtized nemzetiségi harcai kétségtelenül nagymértékben bénították meg az állam gazdasági erejét éppen abban az időben, amikor a nemzet minden erejét a gazdasági átalakulásoknak kellett volna lekötnie. Akkor a nép diszharmoníája akadályozta a föld teljes gazdasági harmonizálását, Trianon után a föld természeti diszharmoníája nem engedi meg a gazdasági konszolidálódást. És a nemzetiségi peremvidékek nélkül ennek ellenére sem élhet meg a magyar állam.

Hogy a gazdasági harmonizálás nélkülük nem lehetséges, azt a természeti viszonyok előbbi vázolója alapján megértetik velünk *Kjellen* szavai: „A természetes területességnek nem az egyformaság ad tartalmat, hanem a harmonikusság. Nem a formai összetartozás, nem pl. egy termékeny síkság, hanem a tér harmonikus helyes arányban való kitöltése bizonyos természeti típusokkal (szántó, rét, erdő, hegy, víz). Az egyformaság gyengeség, mert egyhangú termelést jelent, a velejáró önállótlanossággal és megnövekedett kockázattal. Az ember elvárja egy természeti területességtől, hogy különféle táplálékszükségletét kielégítse.“ Igen, ezeket a kívánalmakat a Kárpátokon belüli Magyarország képes volt kielégíteni egy 21 milliós nemzetnek is, a trianoni Magyarország nem tudja kielégíteni 8 milliós nemzetét. Kielégítette, mert mint láttuk, a földben magában benne lévő *latens autarkia* (önmagát kielégítő) képességet a nemzet hatalmas munkával segített kibontakoztatni.

Csak néhány számadatát vonultassuk fel ennek a gazdasági munkának és az így előállott gazdasági autarkianak, hogy azután szembeállíthassuk velük Trianon adatait. A háborút megelőző 60 év alatt a szántóföldek területe 74%-kal gyarapodott, amire nincsen példa sehol másutt Európában; csak Oroszországban fogtak aránylag több földet az eke alá. A 70-es évektől kezdve a világháború kitöréséig a búza-termőterület 55, a kukorica termőterülete 48, a burgonyáé 53, az árpáé 20%-kal emelkedett. *Mindezek a földek előbb is megvoltak, mégis a nemzetnek saját kezemunkájával kellett őket kiharcolnia a természet-től.* Csak ezek alapján érthető meg, hogy a búzatermés mennyisége a 70-es évektől a háború kitöréséig megháromszorozódott (erre nincsen példa egész Európában), a rozstermés felével emelkedett, az árpáé megkétszereződött, éppen így a zabé is, a kukoricáé a háromszorosára emelkedett. *A magyar föld valóban olyan autarkiát mutatott a mezőgazdasági termelésben a világháború előtt, amelynek nem találjuk pár-*

jót egyetlen nyugat- vagy középeurópai államban sem. Termelésünk több volt, mint amennyi a lakosság szükségletének ellátására kellett, s így a magyar állam volt a legközelebb eső föld az iparos Európához, amely fölöslegekkel rendelkezett. Ennek óriási jelentősége volt Európa szempontjából is.

Mi lett ebből Trianon után? Már említettük, hogy termelésünk színvonala teljesen tönkrement. Ezenkívül sokkal nagyobb arányban vesztítettünk termékeny területeket, mint népet. Amíg a háború előtt Magyarország minden km² szántóföldjére és más megművelhető területeire 113 lélek jutott a lakosságból, most 117 lélek jut. Ez nagyon sok dolgot megmagyaráz. Sokkal jobban illusztrálja a trianoni szerződés következményeit, mint azok az adatok, hogy elvették a magyar szántók 57, a kertek 75, a szőlők 32%-át, s hogy elvesztítettük a búza-termelő területek 54, a rozs 37, az árpa 53, a zab 69, a kukorica 65, a burgonya 61%-át. Ezek a számok is irtózatos veszteségeket jelentenek, az ezekből következő súlyos helyzetet azonban csak akkor tudjuk összemérni az előző nagyon kedvező viszonyokkal, ha megvizsgáljuk, hogy jelenleg mennyire tudja ellátni a magyar föld lakossága szükségleteit.

A világháború előtt a magyar búzatermésnek csak 76%-a fogyott el idehaza, a rozsnak 71, az árpának 84, a zabnak 87, a kukoricának 95%-a. Pedig a fogyasztás sokkal nagyobb mértékű volt, mint az azóta bekövetkezett nyomorúságban. A békekötés utáni néhány évben a termelés éppen csak hogy kielégítette a lecsökkent fogyasztást, sőt volt rá eset, hogy termésünk nem is volt elég. Azóta valamelyes kivétel is mutatkozik, de ez csak látszólagos fölösleg, s csak abból áll elő, hogy *az általános nyomorúság következtében a fogyasztás még mindig nem érte el a békebeli színvonalat.*

De nemcsak a magyar mezőgazdaság termelési színvonala ment tönkre Trianon következtében, hanem a megmaradt területen is *nagyon megzavartatott a különböző termelési ágak aránya.* Mivel az ország előbb autark terület volt, most ismét arra törekszik, hogy mezőgazdasági autarkiját visszaszerezze. Ennek következménye azután az, hogy azok a termények, amelyek termelőterületeiből a legkevesebb maradt az állam birtokában, új termőterületeket igyekeznek maguknak szorítani a többiek rovására. A magyar mezőgazdaság életfolyamatait ez rendkívül nagy mértékben zavarja. *A természetes, de sok*

megrázkódtatással járó átrendeződési folyamat még ma sem fejeződött be.

Hogy mivé lett a magyar föld területének gazdasági autarkiaja, azt kitünően világítja meg a következő számsor. Egyúttal tájékoztatást nyújt arról is, hogy a magyar nép milyen hatalmas erővel vetette bele magát a háborút megelőző évtizedekben, hogy földje termelésével minél jobban kielégítse szükségleteit, s hogy milyen erősen megzavarta ebbeli munkájában Trianon. A termés mennyiségéből ugyanis fejenként jutott a 70-es években, a háború előtt (1913) és a háború után (az 1922—25. évek közepes értékben): búza 118, 238, 207 kg, rozs 61, 70, 88 kg, árpa 53, 73, 60 kg, zab 48, 62, 50 kg, kukorica 108, 245, 206 kg, burgonya 77, 273, 203 kg, vagyis az összes hat főterményből együtt 465, 961, és most 814 kg. Ezek a számok minden egyéb adatnál beszédesebben bizonyítják, hogy Trianon óta mennyire megnehezült a magyarság fölött az élet. Annál inkább szomorú adatok ezek, mert *a mai ország méginkább agrár jellegű, mint előbb volt, s ma a mezőgazdasági termelés még nagyobb hányadát teszi ki a nemzeti jövedelemnek, mint a megcsönkítés előtt.*

A magyar föld visszavetett és megcsönkített termelése mellett még most is mindig tud valamelyes élelmet nyújtani a külföldnek is, mert, amint mondtam, a belső fogyasztás nagyon leszállóit. Nagyon érdekes azonban, ha azt vizsgáljuk, hogy hová megy a magyar föld főlöszleges termése, mert arra az eredményre jutunk, hogy nagyrészt azokra a területekre, amelyeket előbb is a mi síkságainkról kellett élelmezni, t. i. a megszállott felvidékekre. Trianoni Magyarország búza kivitelének majdnem egyharmad, rozskivitelének egynegyed, zabkivitelének egynegyed része, kukoricakivitelének pedig fele a tőle elcsatolt felvidékekre megy! A Magyar medencerendszer egyes részei gazdasági egymásrautaltságának mindennél többetmondó bizonyítéka ez, meri azt jelenti, hogy hiába raktak az egymást kiegészítő termelésű tájak közé országhatárokat, a természetes gazdasági forgalmat nem lehel lekötni ilyen mesterséges határokkal.

Mezőgazdasági autarkiank tehát ma is van valamelyes, de hangsúlyozni kell, hogy csak normális termés mellett; egy-egy szárazság ezt az önkielégítést teljesen megsemmisítheti. Ha azonban már mezőgazdasági autarkiank is csak hajszálon függ, sejteni lehet, hogy gazdasági életünk más oldalról milyen nagy-

fokú önállótlanúságra van kárhoztatva. Erdeink hiányáról már szólottunk. Itt csak azt kell még megemlítenem, hogy fabehozatalunk természetesen a mi egykori felvidékeinkről származik. A magyar bányászat talán még nagyobb veszteségeket szenvedett, mint más gazdasági ágak; így bányatermékekben ma teljesen a külföldre vagyunk utalva, csak gyöngébb minőségű szeneink maradtak. Ezzel szemben egyáltalán nincsen (egy vasbánya kivételével) semmi ércünk, egyetlen sóbányánk sem, s előbb sókiviteléről ismert magyar állam ma minden sóját külföldről kénytelen beszerezni.

Iparunkra nem sok szót kell vesztegetnünk. Gazdasági autarkiaknak éppen ez volt már előbb is leggyöngébb oldala. Ezért követett el mindent a magyar kormányzat, már évtizedekkel a háború előtt is, hogy a magyar ipart mesterséges kedvezményekkel talpra segítse a velünk vámközösségben lévő Ausztria iparával szemben. Természetesen nagy érdekei fűződtek hozzá, különösen Csehországnak, hogy a felvidéken települt magyar iparterületeket magához csatolja, amivel egyrészt azt érte el, hogy nekünk alig maradt iparunk, másrészt módjában volt ezt a magához erőszakolt iparvidéket majdnem teljesen leszerelni a csehországi gyárak kedvéért. De megmaradt iparunkban sem sok köszönet van. Megint csak a gazdaságilag harmonikus terület gondolatát kell felvetnem, amikor röviden reámutatok arra, hogy az ipartelepeket nem ugyanazon arányban csatolták el a trianoni határral, mint a nyersanyagtermő területeket. Így sok iparágunk súlyos válságon megy át, mert nem maradt elég nyersanyagtermő területe, mint pl. éppen legjobban fejlett mezőgazdasági iparunknak, a malomiparnak; vagy ellenkezőleg, kevesebb ipartelepünk maradt, mint amennyi a nyersanyagtermő terület nyersanyagát képes volna feldolgozni. Ékes bizonyága ez a már modern gazdasági életei élő államterület organikus egységének és megoszthatatlanságának.

Nem szabad megemlítés nélkül hagynunk azt a gondolatot sem, hogy az államterület gazdasági harmóniája csak a föld és nép tartós együttéléséből bontakozhatok ki. Szinte azt lehet mondani, hogy, ilyen organikus értelemben fogva fel az államokat, azok feloszthatatlanok, illetve felosztásuk az általános emberi fejlődés ellen elkövetett halálos bűn. Hadd idézzem erre vonatkozólag megint Kjellent: „Minél hosszabb ideig él együtt a nép földjével, és minél magasabbra emelkedett ennek következtében a kultúra, annál inkább organizmusnak kell felfognunk az államot. A nép sohasem nő el földjétől, hanem mind-

jobban összenő vele. A gyakorlati politikának ennek következtében világosan fel kell ismernie az organikus fejlődés fokát. "Ne kommentáljuk ezeket az alapigazságokat, hanem inkább vessük fel a kérdést, hogy mi jelentett volna többet az általános emberi jólét javára, ha a művelt nyugat megengedi, hogy tovább fejlődjön az a gazdasági kultúra, amely a földnek és népnek egy évezredes együttélésből olyan bámulatosan kialakult itt Európa sokat szenvedett keletén, vagy pedig az, hogy ezzel a földdel össze nem nőtt balkáni népességet bocsátottak reá? Általános emberi szempontból csak olyan terület-eltolások lehetnek jogosultak, amelyek a kulturáltabb államok geográfiai indíviduummá való fejlődését és harmonikus gazdasági organizmussá való kiegészülését, s a népnek a földdel való bensőségebb kapcsolódását segítik előbbre. Melyiket segítette elő ezen feltételek közül Trianon? Mindennek az ellenkezőjét tette és még valami egyebet is, ami nekünk talán jobban fáj, mint gazdasági életünk és földünk egységének tönkretétele, mert a nemzet testébe vágott bele: megbontotta nemzeti egységünket is.

Miért tette ezt velünk Trianon? A jelszó az volt, hogy a népek önrendelkezési jogát kell visszaadni, tehát nemzeti államokat kell alkotni. És éppen már magában ebben a jelszóban benne van, hogy milyen szörnyű tudatlansággal nyúltak Európa új rendezéséhez a trianoni béke megalkotói. A délkelet európai néprajzi viszonyok és történelmi múlt ismerete alapján ezt a szempontot fel sem lehetett volna vetni. A történelmi múlt ismerete alapján tisztában kellett volna lenniök azzal, hogy éppen itt nem lehet éles néprajzi határokat vonni, meri a népek sehol sem keveredtek össze egymással annyira, mint a Balkánon és a Duna medencéiben. Itt tehát nemzeti államokat alkotni semmiképpen sem lehet; csak arról lehet szó, hogy melyik állam keretébe kebelezzenek be több, vagy kevesebb más nemzetiséget. Senki a világon nem vállalkozhat arra, aki a viszonyokat ismeri, hogy itt a Duna medencéjében néprajzi határt fog megvonni az igazságosságnak csak némi látszatával is. Itt kialakulhatnak nemzetek, de nem nemzeti államok. A nemzet fogalmához ugyanis semmiképpen sem tartozik hozzá az azonos fajú népek feltétele. Nem kell erre sok példát hozni, csak az Egyesült-Államokra gondoljunk. Ennek népe kétségtelenül nemzet, legheterogénebb összetétele ellenére is.

Messze vezetne annak a kérdésnek felvetése, hogy az államalkotáshoz föltétlenül szükséges-e, hogy fajilag azonos népek akaratából induljon

ki? A történelem folyamán számos eset cáfolja ezt az ideát. Maguknak a nemzeti államoknak ideája is csak egészen új keletű, a Napoleon-féle államalakulások vetették fel. Az ellenben kétségtelen, hogy *a nemzeti állam ideája csak akkor jogosult és lehet államalkotó gondolat, ha érvényesülését és tartósságát zárt nemzeti terület mozdtítja elő.* (Sieger). *Magyarországnak éppen úgy nem lehet a föld természete miatt államideája a nemzeti állam, mint a környező népeknek sem.* Nem lehet a mienk sem, mert ez fajunk egy részének elvesztését jelenti, még a legigazságosabban megvont naprajzi határok mellett is, de nem lehet főként azért sem, mert amint láttuk, ez védtelenséget, gazdaságilag kellőleg ki nem egészülő államterületet jelent. De nem lehet a nemzeti állam ideája a környező népeknek sem, mert ez szintén a legigazságosabban megvont néprajzi határok mellett is hatalmas nemzetiségi tömegeket és ennek ellenére is fajuk egy részéről való lemondást jelent számukra is. De még valami egyebet is, ami még nagyobb nehézséget okoz államuk megszilárdításában: náluk kulturáltabb, a földdel történelmileg és gazdaságilag bensőségesebben összeforrt népek megemésztését és államterületeik bensejében áthúzódó hatalmas természeti határok áthidalását is jelenti. Mi lehet itt tehát az államalakulások területi elhatárolásának egyetlen kritériuma? Csak egy: *a népek gazdasági érdekeivel korrigált néprajzi határok megállapítása.* Tehát nem néprajzi, csak korrigált néprajzi határok. A korrekció alapjai a *népek gazdasági érdekei* mellett lehetnek még a *történelmi együttélés*, és így bizonyos *kulturális érdekek*, hogy az alacsonyabb kultúrájú népek területébe minél kevesebb magasabb kultúrájú népet osszanak be. Hogy hol kell megvonni az emberi igazságosság határain belül ezeket az így korrigált néprajzi és politikai határokat, az természetesen nagyon vitás lehet a tárgyilagos, semleges szempontjából; a kérdést végeredményben a történelmi együttélés és a természetes határ kérdése dönti el. *Mindezek a szempontok együttes érvényesítése csak egy megfelelő határt ismerhet el, s ez a kárpáti határ.* Ez kétségtelenül a legigazságosabb. Ezen belül is lehetne azonban a trianoni határnál lényegesen megfelelőbb határvonalat keresni.

Nézzük most ezekből a szempontokból a trianoni határt. *A trianoni határ által teremtett gazdasági diszharmóniának ma már velőkgigható kísérő zenéje az elnyomott nemzetiségek jankiáltása.* Annál érdekesebb ez, mert hiszen Trianonban a gazdasági szempontok nem is jöt-

lek szóba (valójában természetesen ezek és a katonai szempontok mozgatták titokban a határi rajzoló kezét, de csak az egyik fél javára); mindig csak néprajzi szempontokról hallottunk beszélni. És ma mégis a néprajzi viszonyok azok, amelyek hangosabban kiáltanak a hatalmasok fülébe korrekcióért, mint a gazdasági anarkia. A trianoni határ nem néprajzi határ, a népeket el nem választja, mert el sem iwaszthatja egymástól, csak méginkább összekeveri.

A már idézett angol *John Mac Farlan* már 1920-ban megállapította, hogy erőszakot követtek el nemcsak a földrajzi elveken egy olyan régió szétdarabolásával, ahol a magyarok többségben voltak és állandóan javították helyzetüket, hanem a néprajzi elveken is, úgy északon, ahol egy határozottan magyar vidéket is elcsatoltak, mint délen is, ahol a Bánságot és Bácskát az oláhok és szerbek között osztották fel, akik együttvéve is kisebbségben vannak.

Kétségtelen, hogy a háború előtt *nemzetiségi állam* voltunk, de olyan nemzetiségi állam, amelyben a magyarság mégis csekély többségben volt; a másik államalkotó elemmel, a németiséggel, elég tekintélyes többségben (Horvátország nélkül 1910-ben magyar 54.5%, a magyar és német elem 64.9%). Ne térjünk ki most részletesebben arra a történelmi tényre, csak éppen említsük meg, hogy a *nemzetalkotó magyar faj nemzetiségi felhígítását annak köszönhetjük, hogy a most bennünket felosztó nyugati hatalmakért nekünk kellett elvéreznünk a törökökkel szemben*; olyan tömegesen jött a bevándorló elem az elpusztult magyarság helyébe, hogy a magasabb magyar kultúra sem volt képes úgy beolvasztani az idegen elemeket, mint ahogy beolvasztották a nyugateurópai népek fajilag kétségtelenül nem teljesen azonos eredetű népeiket. Tehát nemzetiségi állam voltunk, de *olyan nemzetiségi állam, amelyben az államalkotó faj nemcsak számbeli többségben, hanem nagy kulturális fölényben is volt a nemzetiségekkel szemben* (a németiséget kivéve, amely csodálatos módon ennek ellenére is mindig államhű maradt). *Olyan nemzetiségi állam voltunk, amelyben az államalkotó magyarság a centrális területeken helyezkedett el a nemzetiségek között, s így kulturálisan is, gazdaságilag is összetartó erő volt egy évezreden át a nemzetiségi államban.*

S mit javított ezen a helyzeten Trianon? Vájjon megszüntetett-e egy nemzetiségi államot a Duna medencéiben? Nem, hanem *csinált egy nemzetiségi állam helyett egy nemzeti államot*, ez Csonka-Magyarország, ezzel szemben pedig még *három nemzetiségi államot*, melyek

ben mindazok az enyhítő körülmények hiányzanak, amelyek Magyarországon még megvoltak. Románia kivételével sehol sincsen ezekben az államokban az államalkotó faj abszolút többségen: Csehországban cseh—morva csak 45.9% (a tőlünk elvett területen Trianonig egyetlen cseh sem volt, csak 47.6% tót), Oláhországban 66.7% oláh (de a Magyarországtól szerzett területeken csak 53.2%), Jugoszláviában csak 39.2% szerb (a Magyarországtól kapott területeken csak 25.6%). Az új államokban az államalkotó fajoknak a magyar és német elemmel szemben való kulturális fölényéről beszélni sem lehet, sőt a tőlünk elcsatolt területek kultúrája kétségtelenül magasabb, mint ezen államok eredeti területein, Csehország kivételével, ahol viszont a legmagasabb kultúrnívót nem a cseh, hanem a német elem képviseli. *Csehország tehát a nemzeti állam gondolatának jegyében nemzetiségi, természeti viszonyaiban diszharmonikus, össze nem tartozó részekből összeerőszkolt állam lett Trianonban; Románia valamivel közelebb áll a nemzeti állam fogalmához, mint Csehország, de sokkal távolabb, mint eredetileg volt, tele egy hatalmas kulturális fölényben lévő nemzetiségi tömeggel, gazdaságilag diszharmonikus területrészekből mesterségesen összetákolva; Jugoszlávia tele nagyszámú és műveltebb nemzetiségekkel, szintén természetileg és gazdaságilag össze nem illő területeken szétszórva; végül középen a megcsontított Magyarország nemzeti állam ugyan, de az önálló gazdasági élet minden feltetele nélkül.*

S mindezt mivel fizette meg Magyarország? Azzal, hogy *elvesztette Trianonban a magyarság 33.5%-át?* Ilyen irtózatos vérveteszéget nagy nemzetek sem képesek elviselni, nemhogy egy tízmilliós nép elviselhetne. Mert valóban vérveteszég ez a szó szoros értelmében. A künn rekedt magyarságot középkori módon irtják. Megáll a magyar szívek verése, amikor a Népszövetség egyik bölcsének szájából olyan kijelentést hall, hogy ezeket a künnrekedt magyarokat a béke kedvéért a beolvasztás sorsa várja. Tudják ezek a tekintélyes urak, hogy *Csehországnak több, mint 1 millió, Oláhországnak 1.1 millió, Jugoszláviának félmillió magyarról kell elszámolni a történelem ítélőszéke előtt?* Tudják-e, hogy nem szétszórt néptöredékek ezek, hanem összefüggő tömbökben laknak köröskörül a trianoni határ mentén?

Le kell szögeznünk, hogy *a trianoni határt mindenütt a magyar etnografikum területén belül vonták meg, s hogy csak elvétve érintkezik itt-ott a valóságos nyelvhatárokkal. A valóságos nyelvhatárnál*

helyenkint majdnem 100 km távolságban halad a trianoni vonal. A határok igazságtalansága mellett a magyarság 33.5%-a került idegen uralom alá, noha egyike a központi elterjedésű népek legklasszikusabb példájának.

Legfeltűnőbb bizonyítéka továbbá a trianoni határ teljesen egyoldalú megállapításának az is, hogy nagyon ritkán lakott nemzetiségi területek kedvéért sűrűn lakott magyar területeket is elcsatolt tőlünk.

De hát mik voltak azok az okok, amelyekkel a magyar állam nemzetiségeinek elszakítását indokolták Trianonban? Akárhogyan vizsgáljuk az emellett felhozható érveket, csak egyetlen egy állja meg az igazsággal szemben a helyét: a győztes hatalmaknak tett háborús szolgálatok, amelyek azonban inkább politikai, mint katonai értékűek voltak. Vegyük sorra ezeket az érveket, illetve csak azokat, amelyeket politikai földrajzi alapon állítanak fel, vagy politikai földrajzi alapon lehet őket cáfolni.

Azt mondja a politikai földrajz, hogy az államok népe ugyan egv-egy politikai test, politikai közület, de emellett lehetnek még más, politikai hatékony közületek is, amelyek államon belüliek, vagy államfölöttiek, mint vallás, kultúrkörök, gazdasági egységek, nemzetiségi kötelékek. Ezek egyikét-másikat lehet Magyarország felosztásának indokolására alkalmazni, de minden szomszédunkkal szemben csak mást. A csehekkel a tótokat sem kulturális közösség, sem vallási kapcsolat (a vallásos kath., vagy ág. ev. tótok és a huszita csehek), sem azonos fajiség nem kapcsolta össze, gazdasági közös érdek pedig éppen nincsen közöttük. Itt valóban csak az erőszak hozta a világra a trianoni határt, s mivel éppen ebben az államban semmi belső összetartó erő sincsen, ez a legbetegebb alakulat. A hazai oláhokat a királyságbeliekkel csak a vallási közösség kapcsolja és a fajiség, de még a vallási közösség is csak részben (g. kath. és g. kel.). Közös kultúra csak annyi van a két nép között, amennyit a pravoszlávba azonossága jelent, ez pedig a maga csekély kulturális erejénél fogva nem mérkőzhet sokáig azzal, hogy a hazai oláhság intelligenciája a nyugati kultúrán nevelkedett, míg a királyságbeliek a keleti kultúrkörbe tartoznak, sőt még etikájuk is nagyon különböző értékű. Ez a kulturális és etikai heterogenitás most politikai harcokban ütőzik ki Oláhországban. Végül a szerbek és horvátok sem kultúrájukban, sem nyelvükben, sem vallásukban nem homogének, aminek következményei nagyon súlyosan jelentkeznek az új államban.

Kíséreljük meg megmagyarázni a trianoni államalakulatokat most arról az oldalról, hogy *talán az államalkotó idea erősebb, egészségesebb bennük, mint volt Magyarorszában? Mi lehet államalkotó gondolat? Először a népek államalkotó akaratának spontán megnyilatkozása.* (Ez persze csak akkor egészséges, ha nem ütközik bele a tér természetébe.) Szólanunk sem kell arról, hogy a népakarat ilyen spontán megnyilatkozásáról szó sem volt 1918-ban, s hogy ma mit akarnak ezek a népek, azt egyetlen új állam sem merné megkérdezni. Államalkotó gondolat lehet *az eddigi államgondolatnál erősebb más közösség vágya.* Erre már az előbb megfeleltünk, s láttuk, hogy ilyen közösségek vagy nem voltak, vagy csak csekély erejűek, s mindenképpen az új állami közösségbe kényszerített tömegeknek csak csekély részében voltak. Államalkotó gondolat lehet *az államterület kiterjesztésének gondolata, vágya.* Ez valóban megvolt; de ez csak kívülről jött gondolat lehet, s így vagy csak erőszakkal érvényesíthető, vagy a kiterjesztést szenvedő fél egy álélt pillanatában. Ezzel, és *csak ezzel a gondolattal lehet megmagyarázni a trianoni államalakulásokat.*

De állítsuk szembe ezzel most *Maulnak*, a jelenkor egyik legnevesebb politikai geográfusának az államgondolat erejéről való felfogását. Szerinte *az államgondolat az emberiség egy csoportjának akarata, hogy egy darab földhöz kapcsolódjék és ezen kapcsolatot megtartsa egymással és a földdel.* Ne kommentáljuk ezt a felfogást az utódállamokra vonatkozólag, csak annyit jegyezzünk meg, hogy ebben az értelemben nagyon betegek a Trianon által körülöttünk kreált államok. Minden politikai geográfus megegyezik abban, hogy *az államalkotó gondolat csak akkor lehet tartós és erős, ha a tér követelményeivel is harmóniában van, de ennek hiánya esetében még akkor is csak ideiglenes erejű, ha nemzeti államgondolat, mert a földrajzi feltevésekkel kiegyenlíthetetlen ellentétekbe juthat.* A háború előtt a legbetegebb államgondolat volt Európában Ausztria gondolata: a gazdaságilag úgy-ahogy és bizony csak egyoldalúlag egymásra utalt területeket összefogni és áthatni középeurópai kultúrával, elhárítva a kelet-európai befolyásokat. (Sieger.) *Az új államok államgondolata még ennél is betegebb,* mert a valóságban: ezeknek a gazdaságilag egymást ki nem egészítő, néprajzilag a régi Ausztria tarkaságával vetekedő területeknek egy-egy államba való préselése és egy-egy kulturálisan inferiosabb faj politikailag nem elég érett vezetése alatt a balkáni kultúra és etika területének rászabadítása Közép-Európára.

Magyarország felosztását indokoló érveket keresve gyakran halljuk azt a vádat hangoztatni, hogy a magyarságban nem volt meg a képesség, hogy nemzetiségeivel kulturálisan homogén nemzetté fejlődjön, s nemzetiségei súlyos kulturális elnyomás alatt állottak. Ne foglalkozunk most ennek a vádnak politikai és történelmi oldalról való cáfolatával, csupán azokat a földrajzi motívumokat sorakoztassuk fel, amelyek ennek a vádnak jogtalanságát megvilágítják. Csak bizonyos történelmi és földrajzi tényekre kell reámutatnunk. A nemzetiségek a hazai németek kivételével mind később léptek be az európai kultúrába, mint a magyarság, mert földrajzi elhelyezkedésük előbb nem engedte. A síksági pásztorok hamarabb vezeti be a földművelés a kultúrába, mint a hegyi pásztorok. Az pedig kétségtelen, hogy a hazai nemzetiségeink közül a tótok, rutének, oláhok eredetileg hegyi pásztorok voltak s részben még ma is azok. A hegyi pásztorok a kulturális fejlődés bizonyos fokozatait szinte át kell ugrania, a földművelés fokozatát csak részben élheti végig; gyakran közvetlenül kell áttérnie az iparosodásra. Ahol ezt a táj természeti viszonyai megengedték, nálunk is megtörtént, így pl. a tótok egy jelentékeny része elérte az iparosodással együtt járó magasabb kulturális fokot. *Ahol pedig a táj természeti adottságai a nép magasabb kulturális képességével is párosulnak, mint a szepesi németeknél és erdélyi szászoknál, ott az állítólagos magyar kulturális elnyomás ellenére a hegyvidékeken is magasabb kulturális fejlődés következett el.* A Magyar-medencerendszer hegyvidékeire a kulturális hatások kétségtelenül az ország centrális területei felől, a főváros irányából áradtak be. *A felvidékek földrajzi helyzetük alapján csak a magyar kulturális hatások számára vannak nyitva, de semmiképpen sem a Kárpátokon kívüli kultúrcentrumok, vagy kultúrátlanok számára.*

Hogy a felvidékeket lakó nemzetiségeink nem állottak kulturális elnyomás alatt, azt földrajzi oldalról azzal is lehet bizonyítani, hogy ezek a nemzetiségek mindenütt magasabb kulturális nivóra jutottak, mint a Kárpátokon túl lakó fajtestvéreik, s ahol a természeti viszonyok jobban hozzáférhetővé tették a zárt nemzetiségi tömböket a kulturális hatások számára, ott a magyarság kulturális színvonalán állottak, mint az alföldi tótok, a bánási és bácskai németek. Inkább kultúrtörténeti tény, de megemlíthetjük, hogy az oláhság első vallási könyveit Magyarországon nyomták, Szerbiának meg hosszú ideig magyar nyomda adott tankönyveket. *A Magyarországon élő nemzeti-*

ségek kultúrája nemcsak hamarabb kezdődött meg, mint a Kárpátokon túl lakó fajrokonaiké, hanem magasabb fokot is ért el, amint azt az analfabéták arányszámai is bizonyítják.

Az kétségtelen, hogy a hazai nemzetiségek alacsonyabb kulturális színvonalon állottak, mint a magyarság és németiség, de ezt a nemzeti-ségek fiatalabb kulturális képességei és lakóhelyük természete kellőleg indokolja: *a magas hegyvidék természete úgy hat kulturális szempontból, mintha ezek a területek messzebb, Kelet-Európában feküdnének.* Az is kétségtelen, hogy a magyarság csak magyar kultúrát teremthetett és igyekezett terjeszteni, s nem teremthetett sem tót, sem szerb, sem oláh kultúrát. *A dolog lényegében való ellentmondás a magyarságtól azt kívánni, hogy maga teremtsen a nemzetiségek számára idegen kultúrákat.* Ahol az ország területén ilyen idegennyelvű kultúrkörök kialakultak, azt a magyar állam sohasem akadályozta. Ha így tett volna, nem fejlődhetett volna ki Erdélyben egy egészen zárt százsz kultúrterület.

A nemzetiségek kulturális elmaradottságában a magyarság erőszakoskodása számlájára írnak bizonyos földrajzi motívumokból kiinduló akadályozó hatásokat is. Ilyen pl. az az általános jelenség, hogy ahol a magasabb népsűrűségnek fizikai akadályai vannak, ott sohasem fejlődhet magasabbrendű kultúra. Hegyvidék, alacsony népsűrűség és fejletlenebb kultúrák általánosan együttjáró jelenségek a geográfiában, s csak ott találunk kivételt, ahol rendkívüli kulturális képességű és nagymultú népek telepedtek meg hegyvidékeken, mint pl. Svájcban. Erre nagyon szép bizonyítékaink vannak éppen a magyarországi nemzetiségi vidékeken. Ahol itt magasabb a népsűrűség, pl. az ipar lehetőségeinél fogva, ott mindenütt fejlettebb a nemzetiségek kultúrája is, mint pl. a Vág völgyében, a Szepességben, a szászok földjén Erdélyben.

Tehát nem a magyarság, hanem földjük természete és saját kultúrképességeik csekélyebb volta tartotta a nemzetiségeket alacsonyabb műveltségi színvonalon.

De éppen így nem lehet indokolni a trianoni határt azzal sem, hogy a tűzzel-vassal való magyarosítási törekvéseket kellett vele megszüntetni. Ez inkább politikai kérdés, de van egy geográfiai oldala is. A magyarságnak a megszállott területekről való kitoloncolását azzal igyekeztek szépitni, hogy az ottlakó magyar elem az őslakók rovására került oda, s hogy ezek voltak a magyarosítási törekvések előőrsei.

A felvidékek őslakosságának problémája nagyon messze vezetne, így csak azt kell megjegyeznünk, hogy a XV. század elején még majdnem egységesen magyar nép lakta a Duna ezen medencéit és az ország lakosságának negyedrésze sem volt idegennyelvű. Csak a török hódoltságának a magyarságot ért pusztító ereje irtotta ki annyira fajunkat, hogy a magyarság aránya a hódoltság megszűnése után leszállót! 45%-ra. Ez majdnem három évszázad alatt 54%-ra emelkedett! Maga ez a tény leghatalmasabb cáfolata minden magyarisítási törekvésnek.

Es vájjon mit változtatott a trianoni államrendezés ezen az állítólagos nemzetiségi elnyomatáson és beolvasztási törekvésen? A bezárt magyar iskolák ezrei, a szétrombolt magyar műemlékek tömegei, elégetett magyar könyvtárak beszélnek arról, hogy *mit jelent a balkáni és cseh kultúrának Közép-Európa kultúrájára való reabocsátása, s hogy mi az a nemzetiségi elnyomatás*. Csakhogy a folyamat most ellentétes, ha feltételezzük, hogy voltak előbb magyarisítási törekvések a nemzetiségek között; *most egy dekulturációs folyamat folyik a megszállt területeken, amely irtó ellensége nemcsak a magyar, hanem a német, tót, rutén és horvát kultúrának is!*

*A trianoni szerződés földrajzi megvilágításában eddig csupa tárgyi bizonyítékokat halmoztunk fel annak illusztrálására, hogy ez a szerződés a föld természetével nem harmonizáló államokat teremtett, hogy sem az általános emberi, gazdasági és kulturális érdekeket nem szolgálja, sem a megcsonkított Magyarországnak nem hagyta meg leg-
elemibb életfeltételeit sem. És csak most, legutolsó soraimban kérdem, hogy az állam területe, annak épsége csak a hegyrajzi, gazdasági és néprajzi térképekre van felrajzolva, csak onnan lehet az érveket meríteni? Nincsen-e egy másik térkép bejegyezve a nemzet leikébe is? A nemzet ugyanis nem múlt nélküli élő test, hanem történelme van, amely történelem a hazai földbe gyökerezik bele. A nemzetet nemcsak a ma élő generáció jelenti, hanem a nemzet nagy egyeteme már a múltban van. Hogy ne vethessenek szememre holmi érzélgősséget, amikor a fájó, de száraz geográfiai anyag mellé ezt a motívumot is hozzáillesztem, hadd idézzem ismét a svéd Kjellent: „Minden generációval, amely a hazai földön elvégezve munkáját, abba visszatér, növekszik a népnek a földhöz való szolidáris érzése, ahhoz a földhöz, amely neki éppen úgy játéktere, munkahelye és temetője, mint táplálékot termő földje és biztos*

otthona.“ Az elszakított Felvidéken, Erdélyben, a Bánságban, Bácskában és Nyugat-Magyarországon pedig egyetlen olyan csont sem pihen, egyetlen olyan nemzedék sem tért vissza a földre, amely Csehországért, Oláhországért és Jugoszláviáért, vagy Ausztriáért végezte volna munkáját és halt volna meg. Az érzelem pedig, ha már az érlelem beletompul az igazságtalanságok szemléletébe, gyakran hatalmasabb indító erő minden tárgyi motívumnál. Ezek az elszakított magyar földek egy évezred munkás, vagy harcos magyar generációival vannak tele. Irtózatossá fenyegetések ezek a megszálló hatalmakra!

Bárhogyan forgassuk a földrajzi érveket pro és contra Trianonnal szemben, nem találhatunk egyetlen megnyugtató mozzanatot sem ebben az államrendezésben, nemcsak mi, hanem az elszakított népek és a rossz lelkiismeretű megszállók, sőt a nyugateurópai hatalmak sem. Trianon egy évezreden át kialakult harmóniát zavart meg a föld és népe között, s csak diszharmóniát tett helyébe. *Ami szállal a nép a földhöz kötötte magát egy évezreden át, az mind széjjelvágatott. Ez kulturális gyilkosság.* Nem voltak vele tisztában akik csinálták, hogy a magyar államhoz hasonló államok már magasan fejlett organizmusok, amelyek a föld és népe szimbiózisából állnak. S ha Trianon alapokát keressük: *perfektuálta azt, hogy a Nyugat védelmében elvárt magyarság nem tudta földjét teljesen egyedül betölteni.* Enélkül sohasem következhetett volna be. A tatár és a török hódoltság nem pusztította el a magyar államot, csak a magyarságot; következményüket most számította le velünk a művelt Nyugat, amelynek most a magyar föld éppen olyan erővel kiáltja fülébe, mint a magyar nép. *hogy „Igazságot Magyarországnak!“*